

číslo 30 | září 2018

Ekoton

Bulletin EVVO Královéhradeckého kraje

Foto: archiv Hnutí Duha, www.selmy.cz

Čertův důl – divočina uprostřed Krkonoš
Vlk obecný, tvor z mýtů a z východočeských lesů
Školní koordinátor vzdělávání pro udržitelný rozvoj
Albánie – Drsná balkánská kráska

Ekoton | číslo 30 | září 2018

Bulletin environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Královéhradeckého kraje

CO SE UDÁLO

Moje – naše planeta aneb druhý ročník Ekokonference na Karlovce 4

FAKTA

Pevnost Dobrošov v osmičkovém roce 2018..... 6

Čertův důl – divočina uprostřed Krkonoš..... 8

Nově vyhlášená přírodní památka Orlice 10

Vlk obecný, tvor z mýtů a z východočeských lesů..... 12

REGIONÁLNÍ VÝROBKY KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE

Hořické trubičky 14

Miletínské modlitbičky 15

V KRÁTKOSTI

Cena Josefa Vavrouška v roce 2018 udělena do našeho kraje 16

Žáby a žabky 16

INSPIRACE Z KRAJE

Vermikompostování na ZŠ Habrmanova 18

ZE STŘEDISEK EVO A ŠKOL

Školní koordinátor vzdělávání pro udržitelný rozvoj 20

Ekokurs ve Vile Čerych v České Skalici 23

Centrum přírodních věd – Hvězdárna Jičín 24

Ekoakce na zdravotce 25

POMOCNÍK EVO

Příroda 2.0? 26

Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí 26

Nabídka Střediska ekologické výchovy SEVER
do druhé vlny „šablon“ 26

Ekoporadenské okénko..... 28

Kalendář akcí..... 29

POSTŘEHY ODJINUD

Albánie – Drsná balkánská kráska 33

POZNÁVEJME A ZACHOVEJME KULTURNÍ A PŘÍRODNÍ DĚDICTVÍ KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE

Doba dovolených a prázdnin už je za námi, ale můžeme si představit, že se touláme podzimní krajinou. Najednou se ocitáme na Dobrošově a potkáváme záhadného turistu. Má na sobě mikinu s vlajkou Evropské unie. Pochutnává si na trubičce, kterou si přivezl z rodných Hořic. Čekání na prohlídku si krátí četbou knihy o tradičních řemeslech. Už asi tušíte, že se nejedná o obyčejného turistu, ale o personifikaci letošního Evropského roku kulturního dědictví. Turista se nám brzy ztratí z očí, ale jeho stopy budeme nacházet i na dalších stránkách Ekotonu. V redakci jsme se totiž rozhodli, že se v tomto čísle více zaměříme na kulturní a přírodní dědictví Královéhradeckého kraje.

Kulturní dědictví je všude kolem nás. Setkáváme se s ním při návštěvách historických měst, divadel, galerií i při procházkách kulturní krajinou. Kromě památek a přírodních krás ho představuje také naše literatura, hudba, umělecká díla, řemesla předávaná z generace na generaci, pohádky, které vypravujeme dětem, speciality naší kuchyně, na kterých si společně pochutnáme.

V úvodu jsme si vybrali pevnost Dobrošov, protože se jedná o významnou památku Královéhradeckého kraje připomínající události roku 1938. Hořická trubička a řemesla také nebyla zmíněna náhodou. Hořické trubičky jsou regionální potravinou Královéhradeckého kraje a spolu s Miletínskými modlitbičkami jsou prvními výrobky, které jsme se vám rozhodli představit v novém cyklu o regionálních výrobcích.

Po stopách kulturního a přírodního dědictví Královéhradeckého kraje se můžete s Ekotonem vydat také do Krkonoš a seznámit se s hrazenářským dílem na Čertově strouze. Nebo můžete navštívit největší přírodní památku ve správě Královéhradeckého kraje. Jestli máte rádi žaby, pohádky a říkadla, určitě by neměl vaši pozornosti uniknout příspěvek Žáby a žabky. Pokud se

zajímáte o interpretaci přírodního dědictví, potom byste neměli vynechat rubriku Pomocník EVVO.

Tibor Navracscics, evropský komisař pro vzdělávání, mládež, kulturu a sport, řekl: „*Kulturní dědictví je nejen odkazem minulosti, ale také zdrojem pro naši budoucnost.*“ Je důležité kulturní dědictví zachovat a předat nastupujícím generacím. Kulturní dědictví má rovněž pozitivní dopad na naši společnost, který je dosud podceňován: přispívá ke kvalitě života, sociální soudržnosti a mezikulturnímu dialogu.

Neměli bychom dopustit, aby se zhoršoval stav našeho kulturního a přírodního dědictví nebo aby došlo k jeho zničení. K zachování kulturního a přírodního dědictví přispívá i environmentální výchova a interpretace místního dědictví. Rozvíjíme proto u dětí i nadále citlivost k místní přírodě, zkoumejme ji s nimi a učme je jí rozumět, řešit místní problémy a konflikty související s životním prostředím a aktivně vstupovat do péče o místní přírodní a kulturní bohatství. Protože čím hlubší pocíujeme naše kořeny v místě, kde žijeme, tím větší je šance, že o ně budeme sami pečovat.

Zlepšení vztahu dětí a veřejnosti k ochraně životního prostředí, prohloubení odbornosti pedagogů a podpora informovanosti o přírodním dědictví v chráněných oblastech je také cílem dvou nových dotačních výzev určených pro školy, učitele a další vzdělávací instituce v rámci Národního programu Životní prostředí. Na aktivity pro efektivní interpretaci přírodního dědictví a tvorbu informačních nástrojů v oblasti ochrany přírody v rámci zvláště chráněných území, území Natura 2000, biosférických rezervací UNESCO a národních geoparků je možné získat podporu v rámci výzvy č. 4/2018 a na realizaci denních a pobytových ekologických výukových programů pro žáky mateřských, základních a středních škol v rámci výzvy č. 5/2018.

redakce

CO SE UDÁLO

MOJE – NAŠE PLANETA aneb DRUHÝ ROČNÍK EKOKONFERENCE NA KARLOVCE

Ve čtvrtek 10. května 2018 se na Základní škole Karla IV. v Novém Bydžově konal druhý ročník Ekokonference s podtitulem MOJE – NAŠE PLANETA. Cílem konference bylo informovat návštěvníky z řad veřejnosti o ekologicko-globálních problémech současnosti a přimět je k zamyšlení nad udržitelným způsobem života.

Žáci měli za úkol připravit krátké vystoupení doplněné prezentací na jedno vybrané téma. Výběr témat byl pestrý. Dozvěděli jsme se, proč je důležité nakupovat lokální výrobky, jak funguje školní bufet a jak se „poprat“ s pamlskovou vyhláškou, co znamenají značky na potravinách a jak přispět k ochraně životního prostředí nákupem potravin bez obalu.

S ekologickou zátěží, která trápí naše město, nás seznámili žáci 9. C. Kontaminace spodní vody díky provozu firmy Kovoplast trápí obyvatele velké části města a jejím řešením se město zabývá již několik let.

Věnovali jsme se i problémům, které sužují oblasti daleko za hranicemi naší země. Ekologické katastro-

fy způsobené člověkem, nadměrný rybolov či úbytek ptactva v deštných pralesech. Naše škola se rovněž zapojila do kampaně Silent Forest (Ztichlý les), která má za cíl zvýšit povědomí veřejnosti o současné kritické situaci asijských pěvců a sesbírat dostatek finančních prostředků na vybrané ochranné projekty.

Letos poprvé se zapojili i žáci prvního stupně se svým příspěvkem na téma Les. Dalším zajímavým zpestřením programu bylo dramatické vystoupení dětí ze šesté třídy, které chtěly upozornit na rozdílnou životní úroveň dětí po celém světě.

O přestávkách mezi jednotlivými bloky mohli účastníci Ekokonference navštívit kavárnu, kde si mohli

zakoupit fairtrade výrobky, výrobky kroužku Šikulové a navštívit regionální obchůdek Fabio z Jičína.

Chodby školy ozdobily fotografie přírody žákyň osmého ročníku, výtvarné práce žáků a panely tematicky zaměřené výstavy zapůjčené společností NaZemi – Co je fairtrade a Musím být trpělivá.

Všichni žáci si zaslouží uznání za přípravu svých vystoupení a poděkování za odvedenou práci. Odměnou jim byla trička s naším oblíbeným školním logem „nejsem pako – žiju eko“.

*Mgr. Zuzana Sirotková,
ZŠ Karla IV. Nový Bydžov
siri@email.cz*

FAKTA

PEVNOST DOBROŠOV V OSMIČKOVÉM ROCE 2018

V česko-polském pohraničí se nacházejí objekty rozsáhlého opevnění z 30. let 20. století, které měly ochránit Československo před útokem nacistického Německa. Dobrošovská pevnost se začala budovat rok před dohodou v Mnichově. Výstavba nebyla dokončena a stejně jako ostatní objekty nebylo opevnění díky historickým událostem nikdy využito v ochraně republiky. Od 70. let minulého století se představuje pevnost Dobrošov jako památka připomínající události roku 1938, a tak je tomu dodnes. Roku 2015 přechází do majetku Královéhradeckého kraje. Stávající objekty pevnosti budou počínaje příštím rokem rekonstruovány.

Výstavba dělostřelecké tvrze Dobrošov poblíž Náchoda byla zahájena 13. září 1937. Pevnost o sedmi železobetonových objektech opevnění a 2,5 km podzemí měla být dokončena za dva roky. Firma Dr. Kapsa a Müller z Prahy započala stavbu se 490 dělníky, ale díky rostoucímu objemu prací zaměstnávala o rok později již 960 dělníků a úřed-

níků. Rychlost stavby byla udivující. Během jednoho roku bylo ve skále v hloubkách mezi 20–40 m vyrubáno podzemí v celé své délce. Pouze ruční prací se podařilo ve zmíněné době odtěžit na 50 000 m³ skály. Jakmile byla dokončena ražba podzemí, začala betonáž prvních objektů opevnění. Rovněž ta pokračovala velmi rychle a jen mezi červnem a zářím

1938 byly vybetonovány tři objekty – Jeřáb, Mústek a Zelený. Pak se však veškeré práce definitivně zastavily. Dne 30. září 1938 v německém Mnichově podepsal Hitler se zástupci Itálie, Francie a Velké Británie dohodu, která Československu nařizovala odevzdat pohraniční oblasti osídlené převážně německým obyvatelstvem. Edvard Beneš se musel rozhodnout,

zda přijme dohodu a uchrání mír, nebo ne a rozpoutá válku s Němcem. I přes nesouhlas některých představitelů armády a politického života se rozhodl přijmout. V oněch prvních říjnových dnech vypukla v celém pohraničí panika. Německá armáda začala oblasti vymezené mnichovskou dohodou okupovat a české obyvatelstvo se dalo na rychlý úprk do vnitrozemí. Podobně jednaly také stavební firmy, jež tehdy stavěly v pohraničí opevnění, které nás právě proti Německu mělo chránit.

Na Náchodsku byla situace přece jenom odlišná. Náchodsko bylo ryze českou oblastí, přestože tu německé obyvatelstvo také žilo, nebylo v převaze. Proto se na Dobrošově stavenišťe rušilo postupně, a to až do března 1939. Další vývoj je všeobecně znám. Němci do okleštěného Československa vstoupili 15. března 1939 a vytvořili zde Protektorát Čechy a Morava. Dobrošovskou pevnost pak během okupace opakovaně navštívili. Nejprve jako podivující se návštěvníci, nevěřící, že čeští vojáci takové pevnosti vůbec opustili. V roce 1943 pak německé dělostřelectvo otestovalo na srubu Mústek

nové speciální druhy dělostřelecké munice. Výsledek Němce nemile překvapil. Osmidenní ostřelování z bezprostřední blízkosti objekt sice poškodilo, ale ne natolik, jak si představovali. Pozůstatky munice jsou u tohoto objektu patrné dodnes.

Po válce byl objekt uzavřen, armádou nebyl využíván. V roce 1968 se Okresní národní výbor v Náchodě rozhodl učinit z něj monument upomínající na události roku 1938. Pevnost se tak stala přední technickou památkou v Československu. Již 1. května 1969 sem dorazili první návštěvníci. Během 70. let se podzemní trasa pro návštěvníky postupně rozšiřovala, v místech, kde podzemní chodby nebyly vybetonované, došlo k instalaci důlních výztuží – tzv. hajmanů. Na konci 80. let byla kolem pevnosti zbudována naučná stezka, která návštěvníkům rozšířila možnosti poznání systému československého opevnění. Po dokončení provozní budovy byla do výstavní expozice umístěna díky ochotě pana Lubora Šušlíka část jeho sbírky figurek vojáků, znázorňující československou armádu v miniaturních modelech.

Díky iniciativě průvodců a vedení náhodského muzea se také dařilo připravovat různé akce a příležitostné výstavy. Není proto divu, že koncem 90. let mohla pevnost vykazat již přes dva miliony návštěvníků. Velký mezník znamenal rok 2015. Tehdy armáda s definitivní platností převedla Pevnost Dobrošov do majetku Královéhradeckého kraje. V témže roce došlo rovněž k přípravě žádosti o evropské dotace, určené k revitalizaci a zatraktivnění celého areálu. Žádost byla úspěšně schválena a v příštím roce již očekáváme zahájení rekonstrukčních prací. Po osmdesáti letech se tak práce na pevnosti na dva roky opět rozběhnou. Návštěvníci se dočkají zrekonstruování některých podzemních sálů, povrchových objektů nebo ukázky stavebního domku, který dělníci na staveništi před oněmi osmdesáti lety používali. Pevnosti se tak konečně dostane péče, kterou si jednoznačně zaslouží.

*Richard Švanda,
správce pevnosti Dobrošov
svapr@seznam.cz*

ČERTŮV DŮL – DIVOČINA UPROSTŘED KRKONOŠ

Hory a údolí mezi Malým Šišákem, Luční boudou a Bílým Labem jsou jednou z nejpustších oblastí Krkonoš, ačkoli po jejím obvodu vedou frekventované turistické cesty. Horní Čertův důl je spolu s dolem Stříbrné bystřiny a závěrečnou partií dolu Bílého Labe nejvýše položeným údolím (či spíše údolíčkem) České republiky. Naučná stezka vede nižší částí Čertova dolu a představuje hrazenářské dílo na Čertově strouze.

Délka Horního Čertova dolu – což je rozměry spíše „důlík“ než důl – je asi 800 m a nachází se v rozmezí nadmořských výšek cca 1 260–1 415 m. Vývoj reliéfu Horního Čertova dolu je značně dynamický: střídavě na obou stranách údolíčka můžeme pozorovat erozní zářezy (sesuvy, malé mury) ve svahových zvětralinách. Zajímavá je skutečnost, že Čertovu strouhu lze na několika počátečních desítkách metrů zařa-

dit mezi horské růžencové toky – tj. potůčky se střídajícími se okrouhlými tůňkami a podzemními úseky (podtoky) – což je jeden z fenoménů jedinečné krkonošské arko-alpínské tundry.

Pokusy tuto krajinu zabydlet trvaly dvě stě let a byly postupně ukončeny dávno před celkovým vylidněním pohraničí – tři letní boudy zanikly do přelomu 19. a 20. století, jen Scharfova bouda fungovala až

do 2. světové války jako zemědělská depandance Luční boudy. Teprve v roce 1889 byla postavena solidní vozová cesta podél Bílého Labe k ústí Čertovy strouhy. Do té doby se chodilo po všelijak schůdných pěšinách, údolím nebo od bud pod Šišákem. Podle průvodce Johanna Berndta z roku 1828 tehdy trvala osmikilometrová cesta od Dívčí lávky na Luční boudu celých šest hodin. Dnes je situace docela jiná. K boudě

U Bílého Labe sice vede asfaltovaná lesní cesta a úbočím Malého Šišáku svážnice, ale cesty a pěšiny na Čertově louce, návrší a stráni zanikly či zanikají. Kamenitý terén tu výrazně ztěžuje práce v lesích a návrší zcela zarostlo neproniknutelnými klečovitými houštinami. Čertova louka a Čertovo návrší se dnes nacházejí v uzavřené 1. zóně národního parku.

V červnu 1897 si katastrofální povodeň v Krkonoších vyžádala lidské oběti a dosud nevidané materiální ztráty. Na dně divokého údolí pak stovky mužů civilizovaly Čertovu strouhu. Kamenné technické dílo pak během sto deseti let jen s malým poškozením pomohlo lidem po proudu řeky při mnoha povodních. Okolní svahy si beze zbytku vzala zpátky Matka příroda, a co víc – zdá se, že přijala za své i hrazení Čertovy strouhy.

Práce na Čertově strouze, uskutečněné v letech 1901–1902, stály 57 872 korun a zaměstnávaly lidi ze široka daleka. Na ruční vykopávání a přemísťování tisíců kubiků hornin byl nakomandován i oddíl trestanců z Mírova a Valdce v průměrném počtu 120 mužů. Na kamenické a stavební práce byli najati vedle místních lidí i kvalifikovaní zedníci z jižního Tyrolska. Jejich elegantní dílo se dochovalo skoro v úplnosti a nebývale dobře splynulo s okolní krajinou. Jak je možné, že vydrželo i „jubilejní“ povodeň v roce 1997 a velkou vodu v roce 2001? Odpovědi nalezneme na naučné stezce Čertova strouha. Stezku zřídila Správa KRNAP v roce 1997 a vstup do ní je na soutoku Čertovy strouhy a Bílého Labe poblíž Boudy u Bílého Labe.

Asi 300 metrů od ústí se tyčí druhá mohutná přepážka zasazená do skalního dna. Je postavena z žulových kvádrů, z nichž největší váží asi dvě tuny. Na hráz se spotřebovala celá dvanáctina veškerého materiálu na 43 příčných přepážek celé kaskády. To je část receptu na dlouhověkost tohoto díla: spáry mezi takto velikými kvádry jsou minimální. V celém Čertově dole a na horním Bílém Labi nenajdeme jediný kousek betonu, vše je ručně opracováno a zděno nasucho.

Další lávka překonává hrdlo jakéhosi obrňho trychtýře, jenž soustřeďuje povrchové vody z širokého pruhu Čertovy stráně a ústí do dlážděné strouhy. Převádí tak bezeškodně příval ze stráně skrz náplavy do hlavního proudu. Bočních dlážděných žlabů je porůznu víc, ale většinou je ukrývá vlhkomilná vegetace. A trativody, odvádějící vodu z podmočených, sesuvy ohrožených strání, bez nalezení dokumentace nemůžeme nikdy najít.

Nad pěti dlážděnými úseky začíná malebná série dvaceti nejmenších, metrových stupňů, vlnící se ve dvou obloucích. Zabraňují vymílání dna údolí v podobném sklonu toku jako dlažba, ale na pevnějším podloží a mezi většími kameny (směrem po proudu se usazuje nejdříve větší frakce a jílové částice plují až do Hamburku). Hezky je tu vidět frajeřina starých řemeslníků: hrana každé přepážky je tu začištěna nenápadnou fazetou. Doleva vede úbočím Malého Šišáku cesta Holmanka, po ní se můžeme vrátit do dolu Bílého Labe nebo dojít k boudám pod Špindlerovkou a hlavně si udělat přehled o bývalém osídlení Čertovy stráně. Před návratem se však dejme ještě kousek nahoru.

Naučná stezka vede malý kousek do první zóny KRNAP. Končí pod jedním z kamenných moří na úbočí Malého Šišáku, asi 1 300 metrů od ústí strouhy, v prostoru první z postupně využívaných kováren. V rohu boudy stála výheň, vedle žulový podstavec pod kovadlinu s vysekaným obrysem a zvláštnost – nádobka na kalení ostří kamenických nástrojů, zhotovená samozřejmě z místní žuly.

Regulace Čertovy strouhy pokračuje ještě 300 metrů proti proudu, ovšem už v prostoru veřejnosti nepřístupném. Za sto třináct let od zahrazení Čertovy strouhy se stráž ani nehnula, až na jedno místo, kde kameny rovné dlážděné koryto zasypany. Na horním okraji kamenného moře dvěma stupni končí na potoce civilizace – hořejší tok, dlouhý dalších 1 300 metrů, zůstal divoký.

Čertův důl je počítán od západu šestým „dolem“ v Sedmidolí – území

sedmi (resp. osmi) údolí na jižním svahu střední části Slezského hřbetu mezi Labským dolem a dolem Bílého Labe. V současnosti je jedním z človkem nejméně navštěvovaných a ovlivňovaných území Krkonoš. Výrazné stopy našich předků se po celá desetiletí zvolna, ale úspěšně včleňují zpět do přírody. Po stránce horninové je Čertův důl územím téměř jednolitým a snad je možné říci až fádním. Horninový podklad tu je, ostatně jako v celém Sedmidolí, tvořen pouze žulou; ve spodní třetině údolí středně zrnitou, ve zbytku pak drobnozrnnou biotitickou žulou. Veliké skalní sruby (tj. skalní výchozy na svazích údolí) tu jistě ve starších čtvrtohorách byly, ale agresivní klima v dobách ledových je dokázalo rozložit do současné podoby rozsáhlých kamenných moří, jedněch z plošně největších v Krkonoších.

Čertův důl je do jisté míry určitou zmenšeninou velkých krkonošských údolí, jako je Obrň nebo Labský důl. I Čertův důl (resp. jeho přímá část) má ve svém závěru jámu – jak jinak než Čertovu – podobně jako výše jmenované doly mají Úpskou nebo Labské jámy. Zde se však jedná jen o náznak karu, nedokonalý karoid, nebo ještě přesněji nivační depresi. Tedy místo, kde se ukládalo větší množství sněhu, který firmovatěl, nikdy tu však nevznikl skutečný ledovec se splazem. To proto, že jáma má čistě jižní expozici urychlující odtávání a hlavně chybí větší vyživovací plocha dodávající sněh.

V Čertově dole se nachází jediná lavinová dráha, v krkonošském lavinovém katastru má číslo 23 a název Čertova jáma. Laviny padají z hrany úbočí Malého Šišáku, které zde plynule přechází do úbočí Těpého Szczytu.

Pro ty, kdo mají rádi málo navštěvovaná divoká místa, kde to přitom dýchá historií a potem našich předků, je naučná stezka kolem Čertovy strouhy ideálním cílem.

Daniel Bílek,
Správa KRNAP
dbilek@krnap.cz

NOVĚ VYHLÁŠENÁ PŘÍRODNÍ PAMÁTKA ORLICE

Soubor evropsky významných lokalit v rámci soustavy NATURA 2000 byl na území kraje v červnu tohoto roku doplněn o přírodní památku Orlice. Svou rozlohou 595 ha a 49 ha vyhlášeného ochranného pásma je největší přírodní památkou ve správě Královéhradeckého kraje.

Již v roce 2005 byla na základě systematicky prováděného a dlouhodobého monitoringu vyhlášena evropsky významná lokalita Orlice a Labe na území dvou krajů Královéhradeckého a Pardubického, a to o celkové rozloze 2 683 ha.

Evropsky významná lokalita (EVL) Orlice a Labe zahrnuje významnou část toku Tiché Orlice, Divoké Orlice a celou spojenou Orlici i s částí toku Labe s přilehlými přírodě blízkými či přírodními částmi

niv všech jmenovaných toků. Tato EVL významně přispívá k udržení přírodních stanovišť a druhů živočichů – bolen dravý (*Aspius aspius*), vydra říční (*Lutra lutra*), klínatka rohatá (*Ophiogomphus cecilia*), jejichž výskyt souvisí právě s přírodním charakterem vodního toku. Z prioritních stanovišť je možné jmenovat například: smíšené jasanovo-olšové lužní lesy temperátní a boreální Evropy, smíšené lužní lesy s dubem letním, jilmem vazem, jilmem habrolistým,

jasanem ztepilým nebo jasanem úzkolistým podél velkých řek atlantské a středoevropské provincie.

V zájmovém území byla v minulosti vyhlášena zvláště chráněná území, a to přírodní památka Orlice (vyhlášena v roce 1991) a přírodní památka Vodní tůň (vyhlášena v roce 1948). Vzhledem k velikosti a cennosti lokality byla široce diskutována možnost zřízení chráněné krajinné oblasti. Ministerstvem životního prostředí a Agenturou

ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), jako odborným garantem soustavy NATURA 2000 v České republice, bylo v roce 2013 doporučeno vyhlásit cca 600 ha za zvláště chráněné území v kategorii přírodní památka. Krajský úřad následně zadal nejrozsáhlejší a nekomplexnější průzkum ve vybraných částech evropsky významné lokality Orlice a Labe. V roce 2014 byl tento průzkum přímo realizován nebo odborně zaštitěn Mgr. Michalem Gerzou, a zaměřil se na chráněná stanoviště, ale i flóru obecně. Vedle třech živočišných druhů, jež jsou předmětem ochrany v EVL, byl průzkum zaměřen také na bobra evropského, vodní měkkýše, obojživelníky, avifaunu, z hmyzu pak na vážky, motýly a brouky. Výsledky tohoto průzkumu byly využity při zpracování plánu péče o budoucí památku Orlice (PP Orlice).

Dle plánu péče bylo na území PP Orlice celkově zjištěno okolo 550 druhů cévnatých rostlin – jedná

se tedy o velice rozmanité, bohaté a významné území, které je tvořené pestrou mozaikou různých biotopů. Nejvýznamnější skupinou rostlin jsou druhy vodní, vázané na tůně a ramena. V posledních letech byly nalezeny např. rdest alpský, vláskovitý a ostrolistý (*Potamogeton alpinus*, *P. trichoides*, *P. acutifolius*), řezan pilolistý (*Stratiotes aloides*), lakušník okrouhlý (*Batrachium circinatum*), bublinatka jižní (*Utricularia australis*) či okřehek trojbrázdý (*Lemna trisulca*). Podobně jako je území mimořádně cenné floristicky a z hlediska výskytu biotopů, je území mimořádně významné i díky přítomnosti mnoha vzácných druhů živočichů. V území PP bylo víceméně recentně zjištěno 61 druhů chráněných (z toho šest v kategorii druhů kriticky ohrožených, 27 v kategorii silně ohrožených a 28 v kategorii ohrožených). Víceméně recentně byl prokázán výskyt 121 druhů zařazených do červených seznamů. Nejvýznamnějšími skupinami v PP jsou zejména ptáci, obojživelníci, brouci, vážky, významní jsou i vodní měkkýši, ryby a jednotlivé druhy savců. Pro některé druhy představuje PP jedinou známou nebo jednu z mála lokalit ve východních Čechách nebo dokonce v Čechách, a PP má tak stěžejní význam pro jejich zachování. Z bezobratlých je významný výskyt např. slíďáka břehového (*Arctosa cinerea*), který žije na náplavech a březích Orlice, a v ČR má na Orlici jednu z mála lokalit. Významná je v PP fauna vodních měkkýšů, např. výskyt ohrožené škeble ploché (*Pseudanodonta complanata*) v řece Orlici, která zde má jednu z mála známých prosperujících populací v ČR. Niva Orlice je výjimečná také diverzitou ichtyofauny, což je dáno zejména zachovalostí této nížinné řeky a výskytem ramen a tůní. Historicky zde byl zjištěn výskyt dvou druhů mihulí a 47 druhů ryb. Z naturového hlediska je významný výskyt bolena dravého (*Aspius aspius*), který zde má bohatou, původní a rozmnožující se populaci. Ze vzácnějších druhů ryb se v PP vyskytují např. střevle potociční (*Phoxinus phoxinus*), vranka

obecná (*Cottus gobio*), mník jednovousý (*Lota lota*), podoustev říční (*Vimba vimba*) a jelec jesen (*Leuciscus idus*). K nejvýznamnějším obojživelníkům patří početná populace kuňky obecné (*Bombina bombina*, odhad populace cca 500–1000 ex.), prokázáný výskyt čolka obecného (*Lissotriton vulgaris*), opakovaně zjištění rosničky zelené (*Hyla arborea*), nálezy trdlišť ropuchy obecné (*Bufo bufo*), skokana štíhlého (*Rana dalmatina*), zeleného (*Pelophylax esculentus*) a skokana hnědého (*Rana temporaria*). Z hlediska ptáků je velice významná skupina vysoce specializovaných druhů vázaných na zachovalé řeky s výskytem náplavů a břehových nátrží. Ty se vyskytují především na spojené Orlici. Jsou to pisík obecný (*Actitis hypoleucos*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), břehule říční (*Riparia riparia*) a kulík říční (*Charadrius dubius*). Významná je i skupina druhů s vazbou na břehové porosty a rozptýlenou zeleň kulturní nivní krajiny. Z významnějších druhů oblasti se jedná o všechny šplhavce, žluvu hajní (*Oriolus oriolus*), všechny lejsky, slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), či kruťhlava obecného (*Jynx torquilla*). V posledních letech se pravidelně objevuje orel mořský (*Haliaeetus albicilla*), který také hnízdí nedaleko PP. Z velkých savců je zde významný výskyt vydry říční (*Lutra lutra*) a bobra evropského (*Castor fiber*). Vydra je jedním z hlavních předmětů ochrany EVL a podle monitoringu provedeného v roce 2014 v současnosti nejvíce využívá přibližně horní část spojené Orlice a celou Tichou Orlici. Bobr byl na spojené Orlici zjištěn poprvé až v roce 2010. Jeho současná populace čítá několik desítek jedinců. Niva Orlice pro něho představuje mimořádně vhodné prostředí a lze očekávat jeho další expanzi.

Ing. Aleš Novák,
Krajský úřad Královéhradeckého kraje
anovak@kr-kralovehradecky.cz
Autor fotografie: Michal Gerža
Údaje o výskytu druhů
byly převzaty z plánu péče.

VLK OBECNÝ, TVOR Z MÝTŮ A Z VÝCHODOČESKÝCH LESŮ

Ještě donedávna byl vlk zvířetem, jehož populace jsou kdesi daleko od nás v prostoru či v čase. Pravděpodobnost, že se s vlkem setkáte, se sice od té doby příliš nezměnila, přesto je v posledních několika letech leccos jinak.

„Jak šel čas s vlky ve střední Evropě“ a jaká je aktuální situace s jejich návratem do východních Čech, se pokusím shrnout v následujícím článku. Tento text volně navazuje na článek v č. 2 letošního Bedrníku, který je však spíše úvahou na dané téma a jeho společenské souvislosti.

17. století

Konkrétních zpráv o vlčích je samozřejmě málo. Je pravděpodobné, že ve velké části Evropy byli běžným zvířetem. Tak jsou vlci uváděni např. v historických pramenech z Krkonoš.

18. a 19. století

Množí se zprávy o „posledních zástřelech“ vlka pro různé oblasti či feudální panství.

20. století

Ve východních Čechách lze druh považovat za vyhubený. Velmi zřídka se zde objevují zvířata zatoulaná patrně z Polska. Na konci tisíciletí není „vlčí stezka“ ještě frekventovaná. Pro Čechy je vlk hlavně pohádkovou postavou, případně zvířetem, o němž se mohou snad více dozvě-

dět od specializovaných přírodovědců nebo místních obyvatel ve vzdálených oblastech. Nejblíže v oblasti západních Karpat, na Slovensku. Ze slovenských Karpat pochází i smečka, která v 90. letech prosperuje v moravských Beskydech.

1998–2008

Smečku vlků je možné vidět ve výběžích návštěvnického střediska národního parku Bavorský les. Populace ve volné přírodě ale klíčí na jiném místě Německa, poměrně nedaleko od našich hranic v saské

Horní Lužici. Její základ tvoří vlci z pobaltských republik.

Slovenská populace vlků zasahuje nadále do Beskyd. Hnutí Duha organizuje vlčí hlídky, jejichž cílem je zjišťovat jejich skutečný stav. Správa CHKO Beskydy organizuje pravidelná sčítání, která provádí větší množství proškolených mapovatelů zároveň.

Chovatelé ovcí v Beskydech jako první získávají zkušenosti se škodami na svých stádech, které způsobili vlci. Vzniká zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, který umožňuje i kompenzaci těchto škod.

Vlčí hlídky potvrzují v Beskydech a Bílých Karpatech během prvních dvou dekád nového století spíše jednotlivá zvířata, která přicházejí ze Slovenska, než prosperující smečky.

Jednotlivá pozorování vlka z regionu východních Čech jsou zaznamenávána v Jizerských horách, na polské i české straně Krkonoš, v Górah Stołowych v Polsku i v Orlických horách.

2008–2015

V centru výskytu vlků v Horní Lužici zřizuje spolkový stát Sasko „Kontaktní vlčí kancelář“. Tento subjekt vystupuje jako zprostředkovatel aktuálních informací o vlčí populaci a organizátor jejich sběru. Pořádá besedy a provozuje také „vlčí stodołu“ – expozici s vlčí tematikou v saské obci Rietschen. Spolkový stát Sasko má vypracovaný precizní „plán péče o vlka“, který určuje, jak bude stát reagovat v různých situacích, které mohou nastat. Určuje, jak má vypadat ochrana farmářů před vlkem, která je podmínkou náhrad škod. Upřesňuje, kdy může dojít k odstřelu vlků. Na základě těchto pravidel bylo dosud vydáno dvakrát povolení k odstřelu vlka. Jednou u osamělého vlka, který po častějším kontaktu s lidmi zcela ztratil plachost, a dále u vlka, který patrně v důsledku nemoci a oslabení lovil i přímo ve vesnici psy.

Desítky tisíc návštěvníků míří každoročně do Horní Lužice s cílem poznat místa, kde vlci žijí. Naprostá

většina z těchto návštěvníků samozřejmě plaché vlky neuvidí.

Na našem území je v roce 2014 na Kokořínsku doloženo první novodobé rozmnožování vlka. Další smečka vzniká v roce 2015 na Broumovsku a v roce 2016 v Krušných horách.

V České republice se tak tvoří vlčí smečky pocházející jednak od vlků saských a západopolských, ti jsou geneticky vzato součástí tzv. střeoevropské nížinné formy vlka. Vlci v Beskydech a v Bílých Karpatech patří oproti tomu k formě karpatské. Z praktického pohledu lze mezi těmito zvířaty vysledovat rozdíly v chování: vlci pocházející z nížinných populací mají menší problém osídlit i člověkem obydlené oblasti, pohybují se raději v méně hornatém terénu.

2015–dnes

Na Broumovsku je v posledních třech letech zaznamenáváno nejvíce škod na hospodářských zvířatech v České republice, které způsobil vlk. Každoročně zde dojde ke stržení cca 100 ks ovcí a několika telat. Správní orgány (na území CHKO její správa, mimo něj úřad obce s rozšířenou působností) škody dokumentují. Pokud lze vlka označit za původce škody, je náhrada škody přiznána krajským úřadem podle zákona č. 115/2000 Sb. a kompenzována ze státního rozpočtu.

Mezi občany ve střední Evropě se šíří některé fámy, např. že vlci jsou nebezpeční lidem. Vlk samozřejmě je schopen napadnout i člověka, prakticky k tomu ale nedochází. Ve srovnání s jinými nebezpečími, vyplývajícími z pobytu v přírodě, je toto riziko zcela mizivé i v centrech výskytu vlků.

Chovatelé mají možnost využít prostředků Operačního programu životní prostředí k realizaci preventivních opatření k ochraně stád. Lze říci, že administrace je pro běžného chovatele složitá a ne každý na dotaci dosáhne. Pomoc při jejím získání nabízí Hnutí Duha, které se dlouhodobě problematikou zabývá. Na celostátní úrovni vzniká ze spolupráce AOPK ČR a MŽP, svazu chovatelů,

myslivců a dalších odborníků managementový plán pro vlka, který by měl mj. detailně popsat ochranná opatření, která jsou v oblastech s výskytem vlků adekvátní.

Vlčí populace na Broumovsku je ustálena na jedné smečce (kolísá do počtu 8 zvířat). Další zvířata se pohybují na pomezí Broumova a Stolových hor v Polsku, ta prozatím smečku neutvořila. Občas jsou hlášeny jednotlivé škody nebo pozorování vlků i mimo Broumovsko.

Vlčí teritorium má plochu od 150 km² do 400 km² podle typu krajiny. V obsazeném území se už další smečka neusídí, na už osídleném území se tedy nebudou geometricky navyšovat jejich počty. Mladí vlci vyrazí do nových území.

Zkušenosti z Polska a Německa ukazují, že to budou území, kde je dostatek zvěře (to je u nás skoro všude) a klidnější krajina – ne tedy divočina, jak bychom očekávali. Třetí nezbytnou podmínkou je vůle člověka s vlkem žít.

Návrat vlka obecného je dnes důležitou zprávou pro přírodovědce, ochránce přírody a samozřejmě hospodáře a myslivce. Je symbolem zdravé přírody, pomáhá udržovat zdravý les a to je hodnota pro každého. A snad pro všechny lidi zůstává vlk i po staletích postavou z pohádek, mýtů či uměleckou inspirací.

*Petr Köppl,
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
petr.kopppl@nature.cz
Foto: archiv Hnutí Duha, www.selmy.cz*

Prameny článku a doporučené další zdroje informací:

- www.navratvlku.cz
- <http://www.selmy.cz>
- www.wolf-sachsen.de
- Flousek J., Zając T., Kutal M., Żucowski M., Pałucki A., Pudil M. et Kafka P. 2014: Velké šelmy (Carnivora) v Krkonoších, Jizerských horách, Górah Stołowych a na Broumovsku (Česká republika, Polsko) – minulost a přítomnost. Opera Corcontica 51: 37–59
- Köppl P. 2018: Člověk a vlk. Odsouzení k nesouladu? Bedrník 16 (2): 51

Nakupujete rádi od regionálních výrobců? Pokud ano, právě pro vás jsme připravili nový cyklus, ve kterém se zaměříme na regionální výrobky Královéhradeckého kraje a představíme vám některé z jejich výrobců. V prvním díle to budou tradiční cukrovinky – Hořické trubičky a Miletínské modlitbičky.

Nákupem od regionálních výrobců podporujete růst lokální ekonomiky, což je pro rozvoj regionů velice důležité a od vás to je zodpovědné.

HOŘICKÉ TRUBIČKY

Když se řekne tradiční potravinu Královéhradeckého kraje, snad každého na prvním místě napadne Hořická trubička. Obzvláště ty, kteří pocházejí z Hořic v Podkrkonoší nebo z přilehlých obcí, kde se tato trubička vyrábí. Od roku 2007 jsou Hořické trubičky uvedeny v seznamu Chráněného zeměpisného označení v rámci EU. Důvodem tohoto označení bylo zabezpečení ochrany proti plagiátům a poškozování pověsti produktu, který je historicky spjatý s městem Hořice v Podkrkonoší.

A jak se vlastně s výrobou trubiček začalo?

Podle legendy sdělil recept na výrobu trubiček raněný osobní kuchař (prý též generál) císaře Napoleona jakési paní Ličkové, jako odměnu za své ošetřování při návratu přes České země po porážce v Rusku v roce 1812. Existence obdobné pochoutky je doložena již na stole francouzského Krále Slunce Ludvíka XIV. a její zobrazení je zachyceno i před dobou jeho panování na obraze francouzského malíře Lubina Baugina z roku 1630, který je nyní umístěn v muzeu Louvre v Paříži.

Jiná legenda však hovoří též o tom, že Napoleon Bonaparte trpěl již v době svého tažení do Ruska žaludečními potížemi a jeho osobní kuchař mu proto pekl tenké dietní oplatky z proseté pšeničné mouky

jen s trochou mléka, žloutku, oleje, cukru a soli, jež si Napoleon oblíbil. Nápad se sypaním a stáčením oplatek do trubiček se tak prý zrodil až v Hořicích.

Poslední legenda tvrdí, že výše zmíněný kuchař, jako mnoho jiných francouzských vojáků té doby, už v Čechách zůstal a výrobou této pochoutky si začal přivydělávat.

Kdo ví, jak to opravdu bylo. Ale je historicky dané, že tradiční výroba se v hořických domácnostech předávala z generace na generaci, a v některých rodinách tak tato výroba započala možná již v roce 1812. Další generace v tom pokračovaly, pokračují a doufejme, že dlouho

pokračovat budou, jelikož tato tradiční pochoutka má v našem kraji své místo.

V Hořicích a v přilehlých obcích vyrábí tyto trubičky hodně firem, takže je jen na nás, jakého výrobce si vybereme a nákupem podpoříme jeho výrobu. Určitě stojí za to zajet se do Hořic v Podkrkonoší a přilehlého okolí podívat, některé výrobce navštívit, ochutnat jejich trubičky a zjistit, které vám chutnají nejvíce. Trubičky se vyrábějí tenké či silné, plněné krémem s různými příchutěmi či sypané cukrem, skořicí, oříšky apod.

Někteří výrobci mají i regionální značku Podkrkonoší regionální produkt.

MILETÍNSKÉ MODLITBIČKY

Řekne-li se Miletín, většině lidí se vybaví rodiště autora Kytice Karla Jaromíra Erbena. Ale již druhým charakteristickým rysem Miletína jsou Miletínské modlitbičky, které zviditelňují toto městečko již od 19. století. Tato sladká perníková cukrovinka se v Miletíně vyrábí již od roku 1864 a její výroba se předává z generace na generaci.

Jak se v Miletíně začaly modlitbičky vyrábět?

Perníkář Josef Erben poprvé modlitbičky nabízel na tradiční miletínské pouti v roce 1864. Inspirací mu byly kapesní v kůži vázané modlitební knížky, které s sebou věřící nosili. Modlitbičky si rychle získaly oblibu,

což dokládá i řada ocenění z různých výstav na přelomu 19. a 20. století. V roce 1913 jim byla udělena ochranná známka „Erbenovy miletínské modlitbičky“. Syn zakladatele, Josef Erben ml., výrobu dále rozšířil a procesně zdokonalil. V roce 1949 byla firma znárodněna a výroba byla přerušena. V roce 1991 byla firma navrátna potomkům rodu Erbenů a transformovala se na firmu Erben, s.r.o. Současně, možná i o něco dříve, modlitbičky začala vyrábět i firma Cukrárna Laušman. Vedly se právní spory o název a recepturu. Oba výrobci nakonec získali ochrannou známku, každý na svůj název: Erbenovy Miletínské modlitbičky (firma Erben s.r.o.) a Miletínské modlitbičky (Cukrárna Laušman).

V Miletíně můžeme tedy koupit modlitbičky na dvou různých místech. Dále je možné si je zakoupit v našem kraji u různých prodejců, jelikož je tato perníková pochoutka velice oblíbenou cukrovinkou, a nejen obyvatel Královéhradeckého kraje. Nejlepší je zajet si pro ně rovnou k výrobcům do Miletína a ochutnat je ještě čerstvé. Můžeme při tom ochutnat i jiné cukrářské a perníkářské dobroty těchto výrobců.

A jaký výrobek nás čeká v příštím díle? Podíváme se na tradiční rukodělnou výrobu v Královéhradeckém kraji, tak se těšte na další číslo.

Silvie Vacková, SEVER
silvie.vackova@ekologickavychova.cz
<https://cs.wikipedia.org/wiki>

V KRÁTKOSTI

CENA JOSEFA VAVROUŠKA V ROCE 2018 UDĚLENA DO NAŠEHO KRAJE

Ekologickou Cenu Josefa Vavrouška udělovanou Nadací Partnerství za konkrétní činy v oblasti životního prostředí letos převzal mj. dlouholetý poslanec a od letošního roku nový ředitel Správy Krkonošského národního parku Robin Böhnisch. Cenu za významný ekologický počín získal za prosazení nového zákona o národních parcích a normy zakazující kožešinové farmy.

Robin Böhnisch je rodákem z krkonošských Mladých Buků, vy-

studováním učitelem s doktorátem v oboru biologie s didaktikou na Pedagogické fakultě UK v Praze, mj. členem České botanické společnosti a Rady Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Čtrnáct let působil jako poslanec Poslanecké sněmovny PČR. Poslední čtyři roky zastával funkci předsedy parlamentního výboru pro životní prostředí. Svou kariéru zákonodárce symbolicky završil právě dvěma významnými ekologickými zákony. Jako parlamentní zpravodaj pomohl Robin Böhnisch legislativně posílit ochranu národních parků a potvrdil, že jejich účelem je ponechat části krajiny divočině. Podruhé v čele poslanců společně navrhl a prosadil zákaz kožešinových farem v Česku.

Zelený kruh jej opakovaně vyhodnotil jako poslance, který hlasuje nejvíce přátelsky k životnímu prostředí. Soustavně vylepšoval ekologické zákony. Oponoval – často i v rozporu s vlastní stranou – škodlivým návrhům.

Na co se v nové pozici ředitele zaměří? „*Hlavní úkoly nám narýsovala novela zákona o ochraně přírody a krajiny, schválená letos na jaře. Budeme se na Správě KRNAP sou-*

středit na dokončení návrhu nové zónace a její dohodnutí s krkonošskými obcemi. Obdobně nás čeká navržení a dohodnutí klidových území a také zásad péče o národní park. Budeme pokračovat v údržbě bezlesí, stejně tak si hýčkat i naše lesy. V souladu s prioritami předchozí i této vlády budeme pracovat na udržení vody v krajině“, odpovídá nový ředitel Správy KRNAP.

Daniel Bílek, Správa KRNAP
dbilek@krnap.cz

ŽÁBY A ŽABKY

„Seděly žáby v kaluži, hleděly vzhůru k nebi, starý jim žabák učený otvíral tvrdé lebi.“ Vzpomínáte si na jednu z básní z Písní kosmických od Jana Nerudy? A přesto, že jim žabák líčil velkolepý vesmír a ony pozorně naslouchaly, jejich otázka nakonec zněla: „Jsou-li tam tvoří jako my, jsou-li tam žáby taky?“ Básník vlastně zvolil k srovnání obrovského vesmíru s úzce zaměřeným myšlením člověka místo lidí žáby, ale dá se také říci, že žáby zde působí svou starostlivostí o vlastní rod docela příjemně a mile. Tyto známé verše si může připomenout pozorný návštěvník hvězdárny v Ondřejově, kde je u cesty v zahradě umístěna kamenná plastika žab s vytesaným úryvkem z básně.

Žáby a žabky se vůbec vyskytují nejen v přírodě, ale i v říkankách, písničkách a pohádkách.

V knížce pro nejmenší děti s výstižným názvem Brousek pro tvůř jazyček je písmeno Ž zastoupeno samozřejmě – jak jinak než – žabou. Zkuste si rychle přeříkat: „Žába leží v kaluži, má veliký žal, měla velkou žízalu, tu jí žabák vzal. Žába leží v kaluži, pláče ze žalu, že má žabák v žaludku její žízalu“. To ta žába dokáže procvičit člověku jazyk! Ale třeba žába, co leze do bezu, nebo jiná žába, co skáče po blátě, to má určitě mnohem snazší. A už vůbec žabka,

Robin Böhnisch (vpravo) s Miroslavem Nevrlým při křtu knihy *Zašlá chuť morušek*

co skočila Andulce do kapsy a teprve na druhý den jí skočila z kapsičky ven, ta si asi i dost odpočinula.

V knížce Hádej, hádej, hadači je mezi lidovými hádankami i tato: „Sedí panna v síti, oči se jí svítí.“ Podle obrázku síti je rákosí a na něm sedí rosnička. Tedy zase žába, ale bez té obrázkové nápovědy – nevím, nevím...

V pohádkách pro nejmenší děti vystupují milé žabky velmi často. Žabka Kuňkalka společně s myškou Hrabalkou a dalšími zvířátky bydlí v Budce. V roztomilé Sutějevově pohádce Kdo to mňouk!? se žabka směje zvědavému štěňátku „Kvachachá, kvachachá!“ a hned ho poučuje: „Ty hlupáčku, ryby přece mlčí.“

Kdo by neznal pohádkovou knížku Václava Čtvrťka Kuňky z naší tůňky! A pohádkové postavy jako je Žabka královna nebo Žabí princ určitě nyní patří již k těm klasickým.

Staré české pořekadlo „Na svatého Řehoře čáp letí přes moře, žába hubu otevře, ledy plují do moře, líný sedlák, který neore.“, vystihuje kromě jiného velice dobře i to, že v polovině března vítají svým zpěvem jaro také žáby. A tohle pořekadlo inspirovalo malíře Mikoláše Alše a Josefa Ladu k výtvarnému ztvárnění počátku jara. Na jejich obrázcích nechybí ani žáby. Žáby přece k naší přírodě i kultuře patří.

Již několik let se označuje svátek sv. Řehoře 12. března jako Národní

den žab – NDŽ. V tuto dobu začínají v naší přírodě žáby svou jarní cestu k tůňkám a rybníčkům a sezóna začíná i pro herpetology. NDŽ se slaví ve školách, v obecních klubovnách, na přednáškách na toto téma, v muzeích, na exkurzích, na Žabích bězích a třeba i ve Snidani s Novou.

Můžete hrát žabí hry, přichystat si žabí občerstvení, bavit se i něco zajímavého se o žábách dozvědět. A pokud nemáte NDŽ ve svém kalendáři, je váš kalendář neúplný. 12. března 2019 se to ovšem dá napravit.

Marcela Šanderová,
Muzeum přírody Český ráj
mPCR@seznam.cz

INSPIRACE Z KRAJE

VERMIKOMPOSTOVÁNÍ NA ZŠ HABRMANOVA

Na ZŠ Habrmanova v Hradci Králové jsme se ve školním roce 2017/2018 věnovali vermikompostování. Zdejší vermikompostér od firmy Plastia jsme vyhráli z výzvy Ekoškoly na téma: „Navrhňte plakát na třídění bioodpadu“. Po celý školní rok se žáci nejenom z Ekotýmu seznamovali na vlastní kůži s vermikompostováním.

Co je vlastně vermikompostování? Je to způsob kompostování, při kterém se o slupky z ovoce či zeleniny, čajové pytlíky, kávovou sedlinu, vaječné skořápky a další bioodpad z domácností postarají kalifornské žížaly. Ty odpad ve speciální nádo-

bě – vermikompostéru – za několik měsíců promění ve vermikompost, který se strukturou podobá rašelině. Navíc získáte i tzv. žížalí čaj.

Vermikompost i žížalí čaj jsou skvělá hnojiva s vysokým obsahem enzymů a přírodních hormonů, kte-

ré pomáhají růstu a chrání rostliny před nemocemi. Lze je používat ke hnojení bylinek a pokojových nebo venkovních rostlin.

Vše začalo v září založením vermikompostéru. Základem pro vermikompostér je 300 kusů kali-

fornských žízal, navlhčená lepenka, zemina a slupky z ovoce či zeleniny.

Žákům se nechtělo věřit, že se uvedená hmota činností žízal přemění na humus. Žízaly byly krmeny jednou nebo maximálně dvakrát týdně zbytky a slupkami ze zeleniny, především mrkve, celeru, kořenové petržele, okurek a salátu. Pravidelně (1x týdně) byly přidávány rozdělané čajové sáčky a kávová sedlina. Po „dobrém“ měsíci se v kompostéru vedle žízal začali objevovat chvostoskoci. Přišly obavy, zda tito živočichové do kompostéru patří. V rámci přírodovědných praktik je „devátáci“ důkladně prozkoumali pod mikroskopem.

V měsíci listopadu žáci pozorovali již určitý stupeň rozkladu vkládané organické hmoty, která

příjemně voněla. Ujistili jsme se, že žízaly společně s chvostoskoky našly „společnou řeč“ a začaly pracovat na plné obrátky. V kompostéru bylo tepleji než v okolí.

V rámci Dne Ekoškol žáci 2. stupně seznámili spolužáky z celé školy s vermikompostérem. V měsících prosinci a lednu pokračoval rozkladný proces. Opět jsme naměřili zvýšenou teplotu a vlhkost v kompostéru. Dále jsme zaznamenali velké zmnožení chvostoskoků a také žízal. Na konci měsíce února jsme v rámci přírodovědných praktik stočili 300 ml žízaliho čaje, který jsme použili k zálivce školních rostlin. V měsíci březnu jsme měli možnost seznámit veřejnost s naším vermikompostováním na akci Den jara. Firma Plastia nám poskytla

propagační materiály a návštěvníci se mohli přesvědčit, že rozkladný proces zdárně probíhá. V dolní části vermikompostéru viděli nově vzniklou čistou zeminu. V měsíci dubnu jsme zaznamenali klíčení paprik, které se „vyklubaly“ z odloženého odpadu „jádrinců“ paprik. Na začátku měsíce května jsme vyrostlé semenáčky paprik rozdrtili a vrátili zpět do kompostéru.

Po devíti měsících žáci vypožorovali, že kompostování funguje a má smysl. Získali jsme kvalitní zeminu, kterou jsme přidali ke školním květinám, a dvakrát žízali čaj, který se stal kvalitním hnojivem.

*Mgr. Alena Janková,
ZŠ Habrmanova Hradec Králové
jankova@habrmanova.cz*

ZE STŘEDISEK EVVO A ŠKOL

ŠKOLNÍ KOORDINÁTOR VZDĚLÁVÁNÍ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

V současnosti nepochybujeme o důležitosti výchovy a vzdělávání k udržitelnému rozvoji. Umí pedagogové aplikovat principy udržitelného rozvoje v praxi? Téma udržitelného rozvoje má své místo v environmentální výchově a tudíž blízko ke koordinátorům EVVO. A právě absolventům tohoto specializačního studia je určen vzdělávací modul pro školní koordinátory vzdělávání pro udržitelný rozvoj, který připravilo Středisko ekologické výchovy SEVER. Probíhající revize rámcových vzdělávacích programů otevírá dveře jeho možným úpravám a pilotní ověření modulu, kterým prošli první účastníci, napomůže implementaci problematiky do rámcového vzdělávacího programu.

Na základních a středních školách v ČR chybí ucelená koncepce vzdělávání k udržitelnému rozvoji (dále jen VUR), přestože jeho vý-

znam a potřebu zdůrazňují mezinárodní i národní dokumenty, včetně Strategie vzdělávací politiky, Dlouhodobého záměru rozvoje vzdělává-

ní a také Strategického rámce Česká republika 2030, který od roku 2016 jako hlavní strategický dokument ČR udává směr, jímž by se rozvoj

naší země a společnosti měl vydat v příštím půldruhém desetiletí.

Bohužel, problematika udržitelného rozvoje není dostatečně zohledněna ve stávajících rámcových vzdělávacích programech pro jednotlivé stupně vzdělávání a je otevřenou otázkou, jaký prostor se jí dostane při jejich probíhající revizi. Největší prostor pro VUR zatím ve školách poskytují průřezová témata, zejména průřezové téma Environmentální výchova (resp. „Člověk a prostředí“ na středních odborných školách) a Myšlení v evropských a globálních souvislostech, avšak bez vzájemných návazností.

Ve školách chybí učitelé schopní uceleně a kvalitně uchopit (a to nejen obsahově, ale i metodicky) téma udržitelného rozvoje, které se prolíná více předměty. Jde o poměrně složitou problematiku, která se ve vlastní výuce objevuje zřídka a ve školním vzdělávacím programu je často zařazena jen formálně (o této neuspokojivé situaci, ale i o významu stávajících koordinátorů EVVO při jejím řešení, hovoří např. tematická zpráva České školní inspekce „Vzdělávání v globálních a rozvojových tématech v základních a středních školách“).

Možná vás tyto řádky vyděsily – co všechno by se ještě ve školách mělo učit? Kde mají školy najít nějakého dalšího koordinátora? Kdo by jim měl být a co by měl umět?

Ve Středisku ekologické výchovy SEVER jsme dospěli k názoru, že velký potenciál pro nalezení řešení má role školních koordinátorů EVVO, což je jediná blízká role oficiálně stanovená školskými dokumenty (metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání ve školách a školských zařízeních, Standard studia k výkonu specializované činnosti v oblasti environmentální výchovy). Školní koordinátoři EVVO se problematice udržitelného rozvoje už teď věnují a byli pro roli koordinátora připravováni v rozsáhlých specializačních studiích (250 hodin dle standardu, závěrečná práce zaměřená na komplexní přístup k EVVO na škole). Mohou tedy svou roli po vhodném doškolení rozšířit na vzdělávání pro

udržitelný rozvoj jako celek. Proto jsme navrhli vzdělávací modul v rozsahu 112 vyučovacích hodin „Školní koordinátor vzdělávání pro udržitelný rozvoj – pilotní vzdělávací modul“ určený absolventům výše zmíněných specializačních studií.

Projekt zahrnující realizaci pilotního modulu jsme v roce 2016 předložili České rozvojové agentuře a v roce 2017 jsme začali s jeho realizací. Projekt byl schválen jako dvouletý a jeho hlavním smyslem je praktické ověření takového vzdělávacího modulu a dále předložení návrhu na MŠMT na implementaci problematiky VUR do RVP a na doplnění Standardu studia k výkonu specializované činnosti v oblasti environmentální výchovy tak, aby mohl být chápán jako Standard pro VUR.

V prvním roce realizace projektu jsme vytvořili vzdělávací modul v rozsahu 112 vyučovacích hodin, což představovalo tři třídní semináře. Tento modul máme akreditovaný MŠMT a jeho cílem je, aby účastníci pochopili, jak učit o udržitelném rozvoji, jeho principech a indikátorech, a byli schopni kvalitně rozvíjet ve výuce téma udržitelného rozvoje – obsahově i metodicky, s využitím účinných vyučovacích metod a vhodných metodických pomůcek, nejen sami, ale vzhledem k průřezovosti napříč předměty i se zapojením kolegů. Druhým cílem je, aby účastníci dokázali zapracovat nejen tematiku environmentálního vzdělávání, ale i globálního rozvojového vzdělávání a celkově vzdělávání pro udržitelný rozvoj do školního vzdělávacího programu a dalších dokumentů školy.

Do modulu se vloni přihlásilo celkem 14 statečných koordinátorů EVVO ze základních škol Královéhradeckého (6), Pardubického (2) a Libereckého kraje (6), kteří v minulosti prošli našimi specializačními studii pro koordinátory EVVO. Nyní mají za sebou všechny semináře, které proběhly v Horním Maršově v Domě obnovy tradic, ekologie a kultury, písemné zpracování vlastních učebních celků (což je např. vyučovací hodina, tematická výuka či projektový den), ve kterých žákům prakticky přiblíží, co je to udržitelný rozvoj a jaké jsou jeho principy. Tyto celky učitelé prakticky ověřili ve školní výuce a stanou se součástí manuálu, který bude moci sloužit jako inspirace ostatním učitelům.

Jak takové vzdělávání vypadalo? Důležité je připomenout si, že bylo koncipováno pro již vyškolené koordinátory EVVO, kteří se během uplynulého specializačního studia seznámili s principy udržitelného rozvoje, mají přehled o globálních problémech, sehráli si simulační hru Fish Banks apod.

Semináře pilotního modulu postupovaly od „lokálního ke globálnímu“. Zabývali jsme se hledáním indikátorů udržitelnosti místa a krajiny, významem lokálního rozměru hospodářství pro konkrétní místo (jako je např. zamezení odlivu finančních prostředků z regionu, komunitní rozvoj, udržitelné využívání zdrojů, podpora místního zemědělství a výroby), vzdělávacími programy, které přispívají k posunu ve vnímání dopadu místních školních projektů, co se týče jejich vlivu na životní prostředí, obec/město, komunitu a sociální vazby. Nahlédli jsme do alternativních ekonomických modelů, dle kterých vznikají podniky především na lokální úrovni, hovořili jsme o sociální a solidární ekonomice, sdílené ekonomice, komunitní ekonomice. Do programu byly dále zařazeny aktuální problémy, které v současné době ve světě nejvíce rezonují – jako je např. migrace, chudoba a hlad, klimatická změna. Připomněli jsme si Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) dle materiálů Informačního centra

OSN v Praze, které jsou relevantní pro „práci“ na lokální úrovni a pro porozumění globálním rozvojovým tématům. Samozřejmě jsme se věnovali i tematice globálního rozvoje udržitelného vzdělávání.

Podstatou pilotního modulu je, jak učit o udržitelném rozvoji, proto byly teoretické části vždy doplněny ukázkami metod vhodných pro výuku VUR a GRV ve školní praxi se zohledněním specifik na různých stupních ZŠ a SŠ – např. kritické myšlení, filozofie pro děti, metoda dějové linie (story-line), místně zakotvené učení. A nechyběly ani konkrétní příklady ze školní praxe a příprava na to, jak problematiku udržitelného rozvoje zařadit do současných ŠVP.

Je pochopitelné, že na takovou škálu náročných témat jsme využili i externí lektory – jako je např. Michal Broža, ředitel informačního centra OSN v Praze, Petra Skalická z Variant, Stanislav Kutáček z Frank Bold Society, Jan Mareš z Rady vlády pro udržitelný rozvoj.

My „severští“ lektori jsme se ujali programů, se kterými máme dlouhodobé zkušenosti – Škola pro udr-

žitelný život, klimatické konference mladých, šetrný turismus.

Vzhledem k tomu, že šlo o pilotní modul, vedli jsme s účastníky strukturované rozhovory, ve kterých se vyjadřovali jak k celkové koncepci, tak k jednotlivým tématům, jejich pojetí a metodice.

Na podzim tohoto roku dokončíme již zmíněný manuál sestavený z učebních celků účastníků modulu a z metodiky, kde bude popsán modul, témata, cíle a výstupy. Nejzajímavější učební celky budou prezentovány na regionálních konferencích EVVO (též na KAPRADÍ 2018).

A pokud jde o již zmíněný návrh pro MŠMT na zapracování problematiky do RVP a na doplnění Standardu, předložíme své návrhy nejprve k projednání řadě zainteresovaných organizací činných ve VUR (jako jsou FORS, Varianty, Výbor pro vzdělávání Rady vlády pro udržitelný rozvoj) a samozřejmě také učitelům z praxe.

Pokud byste se chtěli dozvědět bližší informace, rádi vám je poskytneme.

Hana Kulichová, SEVER
hana.kulichova@ekologickavychova.cz

EKOKURS VE VILE ČERYCH V ČESKÉ SKALICI

Ve dnech 18.–20. června 2018 navštívili Českou Skalici studenti Přírodovědného lycea z Hořic v Podkrkonoší, aby zde v rámci Ekokursu rozšířili své poznávání přírody. Centrum rozvoje Česká Skalice, o.p.s. pro ně připravilo program, v němž se zabývali lokálními i globálními environmentálními problémy a mohli vidět také pozitivní příklady v ochraně přírody.

Studenti se seznámili s Vilou Čerých a její zahradou, nahlédli také do jejích historie. Dále zkoumali prostředí města i jeho okolí – všimli si městské zeleně, ale byli také v Zahradnictví Hrabík, prošli kus příměstské „divočiny“, viděli obchvat města i přehradu Rozkoš. Poslední vývoj České Skalice jim nastínil také pan starosta, se kterým se v zahradě Vily Čerých setkali.

Jedno dopoledne studenti strávili v nedalekém Ptačím parku Josefovské louky, který je unikátní hned z několika důvodů. Jednak zde najdeme spoustu druhů mokřadních ptáků díky existenci sto let starého závlahového systému, který umožňuje regulaci výšky spodní vody na

loukách. Nově zde ale žijí i divocí exmoorští koně, kteří sem byli vypuštěni v lednu letošního roku. Ti spásáním a sešlapáváním vytvářejí dobré podmínky pro luční mokřadní druhy ptáků i mnohé bezobratlé živočichy, čímž nahrazují práci s těžkou technikou. Jedinečnost tohoto místa spočívá navíc v tom, že se jedná o první soukromý ptačí park České společnosti ornitologické, která díky drobným i větším dárcům vykoupila již 42 ha pozemků, obnovila závlahy, vybudovala různé velké vodní plochy, a navíc vše zpřístupnila veřejnosti. Hořickým studentům místo i jeho ptačí obyvatelé přiblížili ornitologové z organizace A Rocha – Křesťané v ochraně přírody.

A od místních zajímavostí se naši hosté pomyslně přenesli mezi pracovníky banánových plantáží. Na základě jejich příběhů se podrobněji zabývali systémem Fair trade. Zkoumali také svou propojenost s lidmi na různých místech výrobního řetězce banánů, kakaa a bavlny. A při pročítání sedmnácti Cílů udržitelného rozvoje, které vtyčila OSN do roku 2030, si studenti uvědomili, jak těžké je něco takového v globálním měřítku naplnit. Doufejme, že nejen tito mladí lidé budou stále mít chuť zlepšovat svět kolem sebe, a to v lokálním, ale i globálním smyslu...

Terezie Netrestová,

*Centrum rozvoje Česká Skalice, o.p.s.
terezie.netrestova@centrumrozvoje.eu*

CENTRUM PŘÍRODNÍCH VĚD HVĚZDÁRNA JIČÍN

V Jičíně je již třetím rokem v provozu Centrum přírodních věd, které vzniklo rekonstrukcí původní hvězdárny. Budova získala zvláštní cenu poroty v soutěži Stavba roku Královéhradeckého kraje 2017. Zařízení sloužící popularizaci astronomie, environmentální výchově a přírodovědným akcím nabízí školám a veřejnosti bohatý program.

V roce 2016 byla kompletně zrekonstruována jičínská hvězdárna a při této příležitosti bylo postaveno i Centrum přírodních věd s přílehlou Sluneční zahradou, na které se nachází jezírko pro obojživelníky a bezobratlé živočichy, hmyzí hotel, různá krmítka, budky, naučné cedule o životě na zahradě, včelí úly, cvičné bylinné záhony, přístřešek s lavicemi, zimoviště pro plazy, zídka pro ještěrky, meteostanice (vysíláme online), celooblohová kamera, slaměná kůlna, voliéry pro drobné ptáky nebo savce, pítko pro lidi i pro ptáky, klidová místa s lavičkami, ohniště, komposty, plocha s lučnými porostem, žízaliště, vermikompostéry, jezírka pro plazy a obojživelníky, terária a zimoviště pro ježky.

Ve hvězdárně probíhají výukové programy s astronomickou a environmentální tematikou pro MŠ, ZŠ, SŠ nebo jsou k dispozici samoobslužné sešity, které si může každý vyplnit na zahradě sám.

Pro ZŠ jsme připravili tematické týdně k významným environmentálním dnům. V březnu se konal Týden

vody a lesů, kdy hvězdárnou prošlo 350 dětí, které se dozvěděly, jaké jsou druhy lesů, či jak funguje koloběh vody. V dubnu, během Týdne Země, probíhal v místním lesoparku Čerovka výukový program Geoid a v květnu program o Slunci pro druhý stupeň ZŠ, nazvaný „Hvězda typu G2“. V říjnu nás čeká Týden stromů s výukovým programem „Vedle jak ta jedle“ určeným pro první stupeň ZŠ, který se bude konat převážně ve Sluneční zahradě u hvězdárny. O listopadovém Týdnu vědy a techniky bude připraven v dopoledních hodinách výukový program pro střední školy s názvem „Je to HUSTÝ“, kde se žáci jednoduchými pokusy přesvědčí, že není vše, jak se zdá.

Pro širokou veřejnost pořádáme přednášky, exkurze, eventy, workshopy nebo výstavy s environmentální tematikou, promítání dokumentárních filmů a tematické výstavy.

V roce 2018 jsme se mimo astronomických událostí a přednášek stihli zapojit do celosvětové akce „Hodina Země“. Dále probíhaly

geocachingové eventy, transfery obojživelníků ve spolupráci s ČSOP Křižánky. I v letošním roce jsme po domluvě s dalšími organizacemi ve městě Jičín zorganizovali akci „Uklidme Česko“. Uspořádali jsme několik workshopů na výrobu vermikompostérů, a to v celém Královéhradeckém kraji. Uskutečnili jsme několik exkurzí v oblastech botaniky, ornitologie či zaměřených na netopyry. Pořádáme tematické výstavy, poslední byla výstava nanofotografií Petra Jana Juračky, který měl v našem centru úchvatnou přednášku.

Rádi bychom vás pozvali na akci „Noc vědců“, kdy 5. 10. 2018 přijede uznávaný astrobiolog RNDr. Stanislav Mihulka, Ph.D. s přednáškou „Je vymřelí navždy?“. Další přednáška s názvem „Země za polárním kruhem“ a stejnojmenná výstava fotografií bude probíhat 16. 10. 2018 pod vedením jičínského fotografa, ornitologa, veterináře a horolezce MVDr. Vladimíra Šoltyse. Na Týden vědy a techniky jsme pro vás připravili přednášku „Pyramidy v Evropě“ Jiřího Voňky s výstavou fotografií Lumíra Koutníka, která bude probíhat 9. 11. 2018. Další akce, jako promítání dokumentů či přednášky o mořských želvách, jsou v jedné.

Veškeré aktuální informace naleznete na www.hvezdarnajicin.cz, nebo na našem facebooku www.facebook.com/hvezdarnajicin.

Ing. David Vališka,
Centrum přírodních
věd – Hvězdárna Jičín
info@hvezdarnajicin.cz

EKOAKCE NA ZDRAVOTCE

V první půli letošního roku proběhlo na hradecké střední zdravotnické škole několik aktivit s ekologickou tematikou. Představujeme bohatý přehled činnosti školy a ukázkou zapojení našich žáků.

Keramické dílny pro klientky sdružení Mamma Help a pro klienty chráněného bydlení Domova v Podzámčí Chlumeck nad Cidlinou byly zaměřené na výrobu krmítek ve tvaru sovy, do kterých se zavěsí lojová koule. Krmítka na zahradě domova mládeže byla po celou zimu plná a přibýlo i jedno pro veverka. Navíc se nově postavil domeček pro hmyz.

Ve dnech 21. 3.–22. 3. 2018 propagovali žáci fair trade v rámci festivalu Jeden svět v Bio Centrálu. Mezinárodní den vody oslavili žáci exkurzí ve vodní elektrárně Hučák, kde získali informace o fungování zařízení a upevnili si poznatky o obnovitelných zdrojích. Jak správně třídit odpad se žáci dozvěděli během programu Co s odpady, který připravil SEVER. V dubnu, kdy se slaví Den Země, se žáci a učitelé z domu mládeže i ze školy zapojili do akce Uklidme svět, uklidme Česko a v několika skupinách zkrášlili své okolí. Při poznávací soutěži se seznámili s bylinkami a rostlinami volně dostupnými v lese a na zahradě.

Velmi přínosné bylo společné odpoledne strávené na zahradě domu mládeže se žáky speciální školy. Studenti si pro ně připravili soutěže s ekologickou tematikou a po zvládnutí všech stanovišť si za odměnu všichni odnesli sladký balíček s fairtradovými výrobky.

V květnu podpořil fairtradový tým školy piknikový happening na podporu lokálních a fairtradových pěstitelů – Férovou snídani, která se konala tradičně v Jiráskových sadech. Během května podpořilo několik učitelů a vychovatelek celorepublikovou akci Do práce na kole.

Žáci třetích ročníků se již tradičně zúčastnili třídního ekologického kurzu. Kurzy probíhaly na různých místech, která si zvolili

sami žáci. Dva z kurzů žáci absolvovali ve Středisku ekologické výchovy SEVER v Horním Maršově. Se zkušenými lektory poznávali krajinu Krkonoš, brodili se ve studené vodě horské bystřiny, lovili v rámci biomonitoringu drobné živočichy, pozorovali a bádali v přírodě. Výstupem nejsou jen prožitky a zážitky, ale také zpracovaný pracovní sešit v elektronické podobě. Realizace ekokurzů se stala již tradicí a všichni jsou rádi, že se v tomto trendu může pokračovat i v příštích letech.

Vztah k přírodě a k bádání podporují také zájmové kroužky. S kroužkem biologickým a chemickým navštívili žáci Ústav experimentální botaniky v Praze, kde se mohli seznámit se speciálními pracovišti a vyzkoušet si některé speciální techniky, například kultivaci rostlin in vitro či rozmnožování rostlin pomocí kmenových buněk.

Podporu k vzdělávání v přírodovědných oborech a k bádání v terénu získala škola úspěšnou účastí v projektu Implementace Krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání v Královéhradeckém kraji I. Díky finančním prostředkům budou moci žáci využívat nové laboratorní vybavení (na

příklad stereolupy, mikroskopy), ale také vybavení do terénu – dalekohledy, lupy, fotoaparáty a jiné. V rámci již realizovaných aktivit se vybraní žáci zapojili do exkurzí odborných pracovišť – Teleflex Hradec Králové, Žďár nad Sázavou, Muzeum Žďár nad Sázavou, ekocentrum EDEN v Bystrici nad Pernštejnem či se účastnili dvou denního veletrhu vědy v Praze.

Škola byla úspěšná také v mezinárodních projektech. Mimo jiné byl schválen projekt v rámci Erasmus+ (spolupráce Finska, Slovinska, Španělska, Maďarska a dalších) se zaměřením na spolupráci s neziskovým sektorem a na rozvoj zodpovědného chování k přírodě a podpory aktivního občanství (Environmental Responsibility and Active Citizenship).

Na konci června se sklídila a usušila meduňka i levandule a všichni se již těší na báječný čaj, který si budou v zimě vařit.

*Mgr. Hana Kujalová, DM VOŠZ
a SZŠ Hradec Králové*

hana.kujalova@zshk.cz

*PhDr. Přemysl Štindl, VOŠZ a SZŠ
Hradec Králové
stindlpremysl@post.cz*

PŘÍRODA 2.0?

Využití digitálních médií pro terénní interpretaci přírodního dědictví

Jan Činčera, Michal Medek,
Miroslav Lupač

Publikace mapuje rozšíření terénní digitální interpretace přírodního dědictví v České republice a analyzuje její kvalitu. Výzkumná část práce přináší přehled příkladů a podrobněji prezentuje tři z nich: naučné stezky

Svatojánský okruh a Po stopách Karoliny Světlé a naučný bod Kozákov AR. Autoři analyzují názory domácích expertů a zástupců návštěvnické veřejnosti na smysl a kvalitu terénní digitální interpretace přírodního dědictví a navrhují nástroj pro hodnocení její kvality. Ten následně aplikují na hodnocení vybraných interpretačních programů. V poslední části text diskutuje možnosti a smysl dalšího rozvoje terénní digitální interpretace přírodního dědictví v České republice a navrhuje konkrétní opatření, která by mohla přispět ke zvýšení její účinnosti, aby se posílil vztah návštěvnické veřejnosti k přírodním lokalitám.

Publikaci je možné zdarma stáhnout v online čítlárně Masarykovy univerzity na adrese:

<https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/993>.

Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí

Reprezentativní studie veřejného mínění

Jan Krajhanzl, Tomáš Chabada,
Renata Svobodová

Jaký je vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí? Jak Češi přistupují například k ochraně přírody, znečištění ovzduší nebo

změně klimatu? A v čem jsou jiní než většina Evropanů?

Odpovědi na tyto otázky a mnoho dalších vám nabízí tato kniha. Čtenářům předkládá to nejdůležitější z reprezentativních průzkumů a výzkumů, které se zabývaly postoji a chováním české veřejnosti v environmentální oblasti. Souhrn veřejného mínění v jednotlivých oblastech ochrany přírody a životního prostředí ilustrují infografiky.

Na rozsáhlou rešerši navazuje nový reprezentativní výzkum, který zkoumá vztah Čechů k přírodě a životnímu prostředí a ukazuje, jak jsou v této oblasti rozloženy názory české společnosti. Doplnjuje ho studie na aktuální téma, která se zabývá veřejným míněním v oblasti sucha.

Publikaci je možné zdarma stáhnout v online čítlárně Masarykovy univerzity na adrese:

<https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/1001>.

Nabídka Střediska SEVER do druhé vlny „šablon“

(výzvy OP VVV č. 02_18_063 a 02_18_064 Šablony II)

I. Vzdělávání pedagogických pracovníků – DVPP (šablony 2.I/6 pro MŠ, 2.II/6 pro ZŠ, 2.VI/4 pro SVČ, 2.V/4 pro ŠD, 2.VII/4 pro ZUŠ) zejména ve variantách:

- d) osobnostně sociální rozvoj – s důrazem na „didaktické schopnosti (vhodné vyučovací metody, metodická připravenost)“ a na „mentoring (zvyšování lektorských a mentorských kapacit pedagogických pracovníků, dovednosti účastníků předávat své zkušenosti jiným pedagogům)“
- g) polytechnické vzdělávání – zejména se zaměřením na „zatraktivnění přírodovědného a environmentálního vzdělávání, interaktivitu a učení formou samostatného objevování vědy a techniky prostřednictvím osobní zkušenosti“
- i) projektová výuka – „získávání dovedností s přípravou a realizací projektů (sestavení projektu, vedení projektu, projektové plánování apod.) a projektového vyučování“

(případně po domluvě v dalších variantách – např. čtenářská gramotnost v přírodovědných vzdělávacích oborech a průřezových tématech)

Příklady konkrétních akreditovaných seminářů v naší nabídce:

Péče o přírodní zahradu společně s dětmi – 84 hodin (vhodné např. pro variantu g) polytechnické vzdělávání) – celoroční péče a plánování školní zahrady, využití ve výuce různých předmětů

Vyrábíme s Ferdou – 8 hodin (vhodné např. pro variantu g) polytechnické vzdělávání) – praktické příklady jak na 1. stupni propojit polytechnickou a environmentální výchovu (tvoření z přírodních, případně odpadových materiálů, náměty na šetrné zacházení se surovinami)

Učíte se s Cornellem – 6 hodin (vhodné např. pro variantu d) osobnostně sociální rozvoj) – jak u dětí prostřednictvím aktivit v přírodě probudit nadšení, jak nejlépe zaměřit jejich pozornost

Škola pro udržitelný život – Místně zakotvené učení (vhodné např. pro variantu d) osobnostně sociální rozvoj a i) projektová výuka) – Nabízíme dva jednodenní semináře (každý v rozsahu 8 hodin) zaměřené na seznámení s programem ŠUŽ a metodou místně zakotveného učení. V případě zájmu jsme schopni zajistit i vícedenní seminář pro tým z celé školy.

Specializační studium pro školní koordinátory EVVO – 250 hodin (vhodné např. pro variantu g) polytechnické vzdělávání)

Doškolovací kurz vzdělávání pro udržitelný rozvoj pro školní koordinátory EVVO – 112 hodin (vhodné např. pro variantu d) osobnostně sociální rozvoj či g) polytechnické vzdělávání)

Kurz mentoringu a kolegiální podpory – 32 hod. (vhodné např. pro variantu d) osobnostně sociální rozvoj – zaměřeno na základní mentorské dovednosti, roli mentora, vedení mentorského rozhovoru a na kolegiální podporu ve škole formou 3 S (společné plánování, společná realizace, společná reflexe) a využití mentoringu k ní. Formát je sebezkušenostní a zážitkový, bude upřednostněn praktický nácvik dovedností.

Semináře realizujeme od 8 hodinových po 112hodinový doškolovací kurz pro školní koordinátory pro udržitelný rozvoj a 250hodinové specializační studium pro školní koordinátory EVVO.

Na vyžádání připravíme i další typy seminářů „na klíč“ (např. k tématům interpretace místního přírodního a kulturního dědictví, klimatické změny apod.) pro týmy učitelů z jedné či více škol, zároveň v průběhu školních let 2018–2020 vypíšeme vhodné semináře pro jednotlivce.

II. Projektové dny ve škole (ve škole či její blízkosti – do 10 km) – viz šablony 2.I/12 pro MŠ, 2.II/19

pro ZŠ, 2.V/12 pro ŠD, 2.VI/14 pro SVC, 2.VII/14 pro ZUŠ

III. Projektové dny mimo školu (nad 10 km) – viz šablony 2.I/13 pro MŠ, 2.II/20 pro ZŠ, 2.V/13 pro ŠD, 2.VI/15 pro SVC, 2.VII/15 pro ZUŠ

IV. Komunitně osvětová setkání – viz šablony 2.I/15 pro MŠ, 2.II/22 pro ZŠ, 2.VI/17 pro SVC, 2.VII/16 pro ZUŠ

Případně lze obdobně zaměřit šablony **V. Zapojení odborníka z praxe do vzdělávání** (výuka vedená společně učitelem a externím lektorem) – viz šablony 2.I/10 pro MŠ, 2.II/14 pro ZŠ, 2.V/8 pro ŠD, 2.VI/9 pro SVC).

Nabízíme pomoc s jednotlivými projektovými dny ve škole i mimo školu a s komunitně osvětovými setkáními i již připravené ucelené projekty složené z několika projektových dnů ve škole a mimo školu, případně komunitně osvětových setkání.

Příklady jednotlivých projektových dnů:

Projektové dny ve škole: Fórum mladých – blok min. 4 vyučovacích hodin, kde se žáci naučí vzájemně spolupracovat, prezentovat své názory a zejména uplatňovat návrhy k tomu, co by se mělo v daném místě nebo komunitě změnit.

Klimatická změna, ochrana klimatu – blok min. 4 vyučovacích hodin, žáci porozumí příčinám klimatických změn, pochopí, co jsou mitigační a adaptační opatření.

Projektové dny mimo školu (nabízíme v Horním Maršově v Krkonoších):

Přírodní zahrada na DOTEK (objevování zahrady všemi smysly, zákonitosti fungování přírodních procesů)

Terénní programy v Krkonoších – a) zkoumání kvality přírodního prostředí jako jsou např. horský potok či les pomocí jednoduchých badatelských metod, b) objevování

proměn krkonošské krajiny od dob před příchodem člověka po dnešek

Další typy projektových dnů na škole či mimo školu připravíme po dohodě s vámi.

Ucelené projekty složené z kombinace projektových dnů ve škole, mimo školu a komunitně osvětových setkání:

Klimatické konference – složeno z několika projektových dnů ve škole a mimo školu. Žáci skrze dva výukové programy, práci se zdroji a závěrečnou klimatickou konferenci získají komplexní informace o problematice klimatické změny. Možno zapojit i více tříd najednou.

Školy pro šetrný turismus (možnosti jiného tematického zaměření konzultujte) – složeno z několika projektových dnů ve škole a mimo školu. Žáci absolvují cyklus složený ze 3 výukových programů a 1 exkurze, skrze které objevují důležitost šetrného turismu a prohlubují svůj vztah k místu. Výstupem je turistický materiál pro oblast, ve které sídlí škola, který sami žáci s pomocí lektorů Střediska ekologické výchovy SEVER zpracují.

Škola pro udržitelný život – Nabízíme metodiku programu a účast metodika/lektora, který vám pomůže se realizací vašich aktivit ve škole i mimo ni. Nabízíme účast metodika v rozsahu 2–3 dnů a účast na komunitním setkání. V případě zájmu je možné počet dnů navýšit.

Máte-li zájem využít naši nabídku, zaregistrujte se prosím prostřednictvím elektronického formuláře zde: <https://goo.gl/forms/Q0PfdZQhCY0NIR133>.

Následně se s vámi sami spojíme k upřesnění vašich požadavků.

Případně dotazy můžete také směřovat na mailovou adresu sablony@ekologickavychova.cz. Telefonický kontakt použijte v případě potíží s vyplněním apod.

Středisko ekologické výchovy SEVER, Horská 175, Horní Maršov, tel.: 739 203 200, www.sever.ekologickavychova.cz

ZÁCHRANNÁ STANICE SPRÁVY KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

Záchranná stanice Správy Krkonošského národního parku se nachází ve Vrchlabí v bývalé klášterní zahradě Augustiniánského kláštera. Budovu najdete nedaleko vrchlabského zámku a hlavní budovy Správy KRNP. Pro veřejnost je záchranná stanice k dispozici ve všední dny od 6.00 do 14.30 hod., o víkendech od 8.00 do 12.00 hod. a mimo pracovní dobu je služba na telefonu 24 hodin. Primární funkcí záchranné stanice je umístění a léčba zraněných živočichů národního parku a jeho ochranného pásma. Dále spolupracujeme s oddělením environmentální výchovy.

A jaký dotaz je v současné době nejaktuálnější?

S blížícím se podzimem nastane ochlazení a s ním přichází stále více dotazů: Jak pomoci nalezeným ježkům?

Hodně záleží na tom, kdy, kde a jak velký ježek byl nalezen. V mrazivých podzimních dnech by měli váhově připravení ježci již zimovat. Většinou se nalézají podzimní mláďata nebo zranění ježci, nebo ježci s váhovým deficitem. Ježčí mláďata z podzimních vrhů, která nemají dostatečnou hmotnost, nebo zranění ježci potřebují lidskou pomoc. Preferujeme preventivní opatření, což je konzultace po telefonu, kdy vyhodnotíme stav jedince a dle jeho zdravotního stavu je řešen příjem do záchranné stanice. V mnoha případech se nám daří spolupráce s nálezci ježků natolik dobře, že nalezený ježek dokáže přezimovat na původním stanovišti (obvykle zahrady okolo domů). Plně dostačující je možnost vytvoření „prezimoviště“ v podobě hromady listů, ořezaných větví a sena.

Kdy je nutná pomoc člověka?

Při běžném průběhu podzimního počasí (u mláďat) v první polovině října – ježci do váhy cca 200 g (pro lepší odhad je to velikost ježka v podobě pomeranče), druhá polovina října – ježci do váhy cca 350 g (pro lepší odhad je to velikost ježka v podobě grepu), listopad – ježci od váhy cca 350 g. Na přezimování je minimální váha pro přežití zimy cca 600 g. Všechni přijatí ježci do naší záchranné stanice musí být veterinárně ošetřeni – tzn. důkladná zdravotní prohlídka, parazitologické vyšetření trusu a po té odčervení a odblednění. Specifika u příjmu ježků jsou velmi individuální, a tak je řešen případ od případu...

V této rubrice představujeme jednotlivé ekologické poradny Královéhradeckého kraje a zaměřujeme se na aktuální témata, na která se klienti ekoporaden nejčastěji ptají. Seznam a kontakty na ekologické poradny nejen z Královéhradeckého kraje naleznete na stránkách www.ekoporadny.cz a seznam členů Sítě ekologických poraden STEP na stránkách www.ekopradna.cz.

Více než 10 let Správa KRNP zaštiťuje projekt „Bodlinka“. V rámci tohoto projektu děti do škol přebírají nedorostlé jedince, o které se učí starat pod naším odborným dozorem. Naučíme je, jak se o ježka mají starat a čím ho krmit. Děti si většinou vyslechnou i přednášku o životě ježků v přírodě a pak už jsou ježci “v jejich rukou”. Musí jim čistit pelíšek, krmit je a vážit. Do “Deníku naší Bodlinky” zapisují důležité údaje o péči, kterou mu poskytnou, o jeho zdravotním stavu a o tom, co dělá. I takovýto druh péče se nám osvědčil jako skvělé preventivní opatření v soužití ježků a lidí.

*Ondřejka Bachtíková,
Záchranná stanice Správy KRNP
obachtikova@krnap.cz*

Další informace:

<https://www.krnap.cz/zachranna-stanice/>

Kontakty:

záchranná stanice – Ondřejka Bachtíková,
737 890 559, obachtikova@krnap.cz,
ústředna – 499 456 111,
Hana Štefanová, 737 225 421
ekovýchovné programy – Michal Skalka,
737 331 912, mskalka@krnap.cz.

KALENDÁŘ AKCÍ

PODORLICKÝ SKANZEN KRŇOVICE

15.–16. prosince 2018, od 10:00 hodin

VÁNOCE VE SKANZENU

Akce uzavírá sezónu ve skanzenu. Přijďte nasát atmosféru vánočních interiérů. Součástí programu budou drobné dílny a ochutnávka tradičních vánočních pokrmů.

Cena: vstupné dle aktuálního ceníku skanzenu

Kontaktní osoba: Ing. Adam Záruba, Ph.D.,
495 591 633, adam.zaruba@krnovice.cz

Více informací viz www.krnovice.cz.

A ROCHA – KŘEŠŤANÉ V OCHRANĚ PŘÍRODY

6. října 2018, 8:00–11:30

PODZIMNÍ FESTIVAL PŤACTVA

Ornitologicko-botanická vycházka za ptáky a rostlinami v okolí ekocentra Krupárna za účasti ornitologů, odchyt, kroužkování, pozorování pťactva a poznávání rostlin.

Místo konání: sraz v 8:00 u ekocentra Krupárna, Dobré 85

Kontaktní osoby: Mgr. Pavel Světlík, 775 042 228,

psvetlik@seznam.cz; Filip Laštovic,

filip.endula@seznam.cz

Poznámka: Doporučujeme si s sebou vzít dalekohled, přírodovědné poznávací klíče, nenápadné oblečení a dobré boty.

9. února 2019, 9:30–12:00

ZELIÁDA, OKURKIÁDA, CHLEBOVÁNÍ a DŽEMOVÁNÍ

Již šestý ročník veselého soutěžení o nejlepší domácí výrobky – kysané zelí a nakládané okurky, chléb a marmelády. Přinesené vzorky se přijímají v klasických sklenicích (0,7 l), marmeláda (malá sklenička) a chléb (celý bochníček) půl hodiny před začátkem akce. Vyhodnocení nejlepších vzorků se provádí anonymně vybranými degustátory. Doprovodný program je zajištěn (přírodovědné soutěže pro děti i dospělé a koncertování písničkáře Petra Bischofa).

Místo konání: Ekocentrum Krupárna, Dobré 85

Kontaktní osoba: Mgr. Pavel Světlík, 775 042 228,

psvetlik@seznam.cz

Bližší informace o akcích viz www.arocha.cz.

CENTRUM ROZVOJE ČESKÁ SKALICE

6.–13. října 2018

VÝSTAVA NA STROMECH

Výstava na stromech je celorepublikový happening, který se koná během Týdne důstojné práce a upozorňuje na ožehavá témata naší každodenní spotřeby. Letos proběhne čtvrtý ročník se zaměřením na podmínky výroby bot v továrnách a sweatshopech indické Agry.

Místo konání: zahrada Vily Čerych v České Skalici

Vstupné: zdarma

Kontaktní osoba: Terezie Netrestová, 733 538 500,
terezie.netrestova@centrumrozvoje.eu

11. října 2018, od 16:00 hodin

DÝŇOVÁNÍ PO ČESKU – DEN DÝNÍ

Podzimní slavnost tykví všech velikostí i tvarů.

Čekají nás tvořivé dílny, výstava obrázků a dekorací, ochutnávky dýňových specialit a osvětlená stezka zahradou.

Místo konání: Vila Čerych a její zahrada

Vstupné: zdarma

Kontaktní osoba: Terezie Netrestová, 733 538 500,
terezie.netrestova@centrumrozvoje.eu

20. října 2018, od 14:00 hodin

SLAVNOST STROMŮ

Letošní říjen je pro naši zemi slavnostní zejména proto, že uplyne 100 let od vzniku Československa. Proto je příhodné spojit 16. ročník Slavnosti stromů s oslavou výročí republiky, jak se tomu děje na různých místech naší vlasti. Zasaďte letos s námi novou Lípu svobody!

Místo konání: veřejné prostranství v České Skalici (bude upřesněno)

Vstupné: zdarma

Kontaktní osoba: Terezie Netrestová, 733 538 500,
terezie.netrestova@centrumrozvoje.eu

Více informací o akcích viz www.centrumrozvoje.eu,
<https://www.nazemi.cz/cs/vystava-na-stromech>;
www.stromysvobody.cz.

MUZEUM PŘÍRODY ČESKÝ RÁJ

14. října 2018, start v 11:00 hodin

PODZIMNÍ ŽABÍ BĚH

Závod na předem odhadnutý čas pro rekreační i trénované sportovce, děti i dospělé, pořádaný ve spolupráci s Klubem Cipísek, z. s., zařazený do poháru BEJK.

Vítězí ten, kdo nejpřesněji odhadne svůj čas na trati. Ti, kdo absolvují závod v žabím převleku nebo se žabími doplňky, dostanou malou odměnu.

Místo konání: Muzeum přírody Český ráj, Prachov
Startovné: 30 Kč na kratší trase, 50 Kč na delší trase

28. října 2018, start v 11:00 hodin

ŽELEZNICKÝ KROS

Běh podzimní přírodou pro dospělé.

Start: v 11:00 v parku u pomníku republiky (ul. Raisova)
Prezence: 10:00–10:45, Náměstí Svobody, budova radnice

26.–31. prosince 2018, 13:00–16:00

VÝSTAVA BETLÉMŮ

Ve všech místnostech muzea a v zahradě budou vystaveny betlémy z různých materiálů a zemí. V minidílně bude připravena výroba oblíbených prachovských voskových zvonečků.

Místo konání: Muzeum přírody Český ráj, Prachov
Vstupné: 30 Kč

1. ledna 2019

NAMALUJ OBOŽIVELNÍKA NEBO PLAZA ROKU 2019

Vyhlášení soutěže Namaluj oboživelníka nebo plaza roku. Cílem soutěže je vzbudit zájem o vše živé, zejména o ohrožené živočichy. Soutěž je určena nejen pro děti, ale i pro dospělé.

10. března 2019, start v 11:00 hodin

JARNÍ ŽABÍ BĚH

Závod na předem odhadnutý čas pro rekreační i trénované sportovce, rodiny s dětmi, pořádaný ve spolupráci se spolky HERPETA – ČAOVOP a Klub Cipísek, z. s. Oslava Národního dne žab.

Stejně jako žáby musí umět dobře odhadnout čas, kdy se vydají z místa zimoviště do tůňek a rybníků, měl by i člověk umět odhadnout čas na překonání určité vzdálenosti v přírodě. Účast v žabích převlecích nebo se žabími doplňky bude vyhodnocena.

Místo konání: Muzeum přírody Český ráj, Prachov
Startovné: 30 Kč na kratší trase, 50 Kč na delší trase
Bližší informace o akcích viz www.mpcr.cz.

SPRÁVA KRNP, ODDĚLENÍ ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A VÝCHOVY VRCHLABÍ

6. října 2018

ZAPARKUJTE LÉTO

Komentovaná prohlídka zámeckého parku, při které poznáte historii vývoje parku a nejzajímavější druhy dřevin.

Místo konání: Vrchlabí, zámecký park

Cena: 50 Kč

Kontaktní osoba: Klára Máslová, 737 225 507,
kmaslova@krnap.cz

6. října, 3. listopadu a 1. prosince 2018

HORSKOU PĚŠINOU

Túra cestou necestou krkonošskými zákoutími, kopci i lesy, komentovaná Janou Tesařovou, odbornicí na reportáž z krkonošské krajiny.

Místo konání: bude upřesněno přihlášeným zájemcům

Cena: děti do 6 let zdarma, děti od 6 do 12 let 100 Kč, ostatní 150 Kč

Kontaktní osoba, přihlášky: Jana Tesařová,
733 673 642, jtesarova@krnap.cz

13. října 2018

SKAUTSKÁ ČISTÁ SOBOTA

Přírodovědné exkurze pro skautské oddíly spojené s očistou krkonošských turistických tras, přednáška.

Místo a čas konání: bude upřesněno na www.krnap.cz

Cílová skupina: skautské oddíly

Cena: zdarma

Kontaktní osoba: Daniel Bílek, 499 456 322,
dbilek@krnap.cz

22. října, 22. listopadu a 15. prosince 2018

FOTOVYCHÁZKA DO KRKONOŠ

Pohodový výlet na místa v Krkonoších, která jsou málo známá, ale hodně zajímavá.

Místo a čas konání: bude upřesněno na www.krnap.cz

Cena: děti do 6 let zdarma, děti od 6 do 12 let 100 Kč, ostatní 150 Kč

Kontaktní osoba, přihlášky: Radek Drahný,
499 456 310, rdrahnny@krnap.cz

11. listopadu 2018

JAK JSOU DOBRÉ LIŠEJNÍKY

Exkurze pro širokou veřejnost o lišejnících. Najdeme odpovědi na otázky, co jsou Krakonošovy vousy, proč se pije lišejníkový čaj, co se stane, když se sní

sáček lišejníkových bonbonů, proč se lišejníky léčila vzteklna.

Místo konání: Špindlerův Mlýn

Cena: děti do 6 let zdarma, děti od 6 do 12 let 100 Kč, ostatní 150 Kč

Kontaktní osoba: Michal Skalka, 737 331 912, mskalka@krnap.cz

24. listopadu 2018

PAVÍ VEJCE A DALŠÍ OVOCE

Víte, že paví vejce roste na stromě ve štěpnici ve Vrchlabí? K čemu jsou staré odrůdy? Chcete je ochutnat? Které jablko vzniklo přímo v Krkonoších? Proč byly zahrady obklopeny zdí a ta naše je naopak otevřená? Program v obnovené klášterní zahradě je pro Vás.

Místo konání: klášterní zahrada, Vrchlabí

Cena: děti do 6 let zdarma, děti od 6 do 12 let 100 Kč, ostatní 150 Kč

Kontaktní osoba: Daniel Bílek, 499 456 322, dbilek@krnap.cz

26. prosince 2018, 13:30–15:45

ZVÍŘÁTKOVÉ VÁNOCE

Prohlídky útulku pro handicapovaná divoká zvířata s besedami, vánoční pásmo pro zvířata a lidi.

Místo konání: Vrchlabí, KCEV Krtek, útulek pro handicapovaná zvířata

Cena: zdarma

Kontaktní osoba: Kamila Nývltová, 499 456 322, knyvltova@krnap.cz

Bližší informace k výše uvedeným akcím a k další nabídce pro školy (přednášky, doprovody exkurzí, výukové programy) viz www.krnap.cz/.

CENTRUM PŘÍRODNÍCH VĚD – HVĚZDÁRNA JIČÍN

22.–26. října 2018, od 8:00, 9:00, 10:00, 11:00 a 12:00 hodin

VEDLE JAK TA JEDLE

Výukový program pro I. stupeň ZŠ v rámci Týdne stromů.

Místo konání: Čeřovka

Délka programu: 45 min.

Cena: 20 Kč/žák

Přihlašování: od 1. 9. 2018 telefonicky (tel.:

737 203 504) nebo e-mailem (e-mail:

info@hvezdarnajicin.cz)

Pozn.: za každého počasí, s sebou psací potřeby

5.–9. listopadu 2018, od 8:00 a 10:00 hodin

JE TO HUSTÝ

Výukový program pro II. stupeň ZŠ v rámci Týdne vědy a techniky.

Místo konání: Hvězdárna Jičín

Délka programu: 90 min.

Cena: 30 Kč/žák

Přihlašování: od 1. 10. 2018 telefonicky (tel.:

737 203 504) nebo e-mailem

(e-mail: info@hvezdarnajicin.cz)

Pozn.: s sebou přezávky

Bližší informace o akcích a výukových programech viz www.hvezdarnajicin.cz nebo www.facebook.com/hvezdarnajicin.

STŘEDISKO EKOLOGICKÉ VÝCHOVY SEVER HORNÍ MARŠOV, O.P.S.

10. listopadu 2018

SVATOMARTINSKÁ SLAVNOST

Celodenní podzimní slavnost: propagace místních surovin (dílna k výměně zkušeností s pěstováním původních odrůd, semen, sazenic, receptů, kontaktů na regionální farmáře), dílny k praktickému vyzkoušení moštování, krouhání a nakládání zelí, informace o správném skladování a uchovávání potravin (sušení, nakládání, zavařování). Slavnostní oběd z regionálních produktů ve stylu 1. republiky, doprovodný program pro děti (stezka podzimní přírodou, výroba lampionů), na závěr příjezd sv. Martina na koni.

Koná se za podpory Královéhradeckého kraje v rámci projektu SEVER prezentuje regionální produkty.

15. prosince 2018

VÁNOČNÍ POBEJTEK

Tradiční akce zejména pro rodiče s dětmi – vánoční dílničky, stará řemesla, vlastnoruční výroba dáreků, divadelní pohádka, vánoční dobroty a na závěr zpěv koled.

Bližší informace o akcích viz

www.sever.ekologickavychova.cz, www.dotek.eu.

KAPRADÍ 2018

Konzultace A PRAKTICKÉ DÍLNY

19. setkání škol a institucí Královéhradeckého kraje zabývajících se ekologickou výchovou se koná v pátek 23. listopadu 2018 ve Vile Čerych v České Skalici.

Hlavní téma: Výchova k aktivnímu občanství

Principy demokratického občanství, co nového v občanském vzdělávání v revizích RVP, děti jako přímí účastníci demokratických procesů aneb jak zapojovat mladé lidi do života komunity (školní parlamenty, dětské zastupitelstvo, Mladá fóra), praktické ukázky učebních celků, které učí žáky ovlivňovat stav životního prostředí místa, kde žijí.

Podrobné informace o referátech a dílnách najdete na pozvánce, kterou v elektronické podobě obdrží v září všechny školy v Královéhradeckém kraji. Dále pozvánku najdete na <http://sever.ekologickavychova.cz/>.

Uzávěrka přihlášek: 9. 11. 2018

STŘEDISKO EKOLOGICKÉ VÝCHOVY SEVER HRADEC KRÁLOVÉ, O.P.S.

25. října 2018, 9:30–15:30

ZELENÝ OSTROV

Seminář představuje ucelený metodický materiál SEV Sluňákov, který je určen pro projektovou práci s dětmi v MŠ a na 1. stupni ZŠ. Motivací celého projektu je skutečná událost, příběh ostrova Krakatau. Ostrov byl po sopečné erupci zcela zničen, ale život se na něj znovu navrátil. Stal se opět zeleným ostrovem plným života. Příběh, který sleduje významné události ostrova od sopečného výbuchu až do dnešní doby, společně prožijeme a prakticky si vyzkoušíme aktivity ze všech osm částí projektu: 1. Sopečný ostrov, 2. Kameny a půda, 3. Pavouček,

KAPRADÍČKO 2018

10. setkání pedagogů mateřských škol rozvíjejících ekologickou výchovu v Královéhradeckém kraji

8. listopadu 2018, 8:00–15:00

Krajský úřad Královéhradeckého kraje
(Pivovarské nám. 1245, 500 03 Hradec Králové)

Jste ředitelkou/učitelkou MŠ a máte zájem o environmentální výchovu? Zajímají vás nové formy výuky a ráda se vzděláváte? Chcete vědět, co se chystá na poli environmentální výuky v Královéhradeckém kraji pro nový školní rok? Středisko ekologické výchovy SEVER pořádá v Hradci Králové již podesáté konferenci pro pedagogy mateřských škol KAPRADÍČKO 2018. Připravilo pro vás několik zajímavých dílen na téma EKOŠKOLKY.

Čeká na vás také nabídka pomůcek a publikací a nových možností vzdělávání pro pedagogické pracovníky.

Podrobné informace o programu budou rozeslány elektronicky na počátku nového školního roku všem MŠ v kraji.

Účastnický poplatek: 300 Kč pro pedagogy ze škol registrovaných v síti Mrkvička, 350 Kč pro ostatní neregistrované MŠ.

Uzávěrka přihlášek: 31. 10. 2018

Zájemci, hlaste se na adresu:

Bc. Lenka Hronešová, SEVER,
Zelená 134/1, 500 04 Hradec Králové-Kukleny,
lenka.hronesova@ekologickavychova.cz,
tel. 739 203 209

4. Semínka, 5. Zvířata, 6. Rostliny, 7. Lidé, 8. Budoucnost ostrova. Účastí na semináři získáte zdarma metodiku projektu včetně obrazových příloh.

Cílová skupina: lektoři, pedagogové MŠ a 1. stupně ZŠ
Lektorka: Bc. Lenka Hronešová

Cena semináře: 600 Kč

Účastníci obdrží akreditované osvědčení „Výchova k udržitelnému způsobu života v předmětech ZŠ a SŠ a programech MŠ“

Uzávěrka přihlášek: 15. 10. 2018

Zájemci, hlaste se na adresu:

lenka.hronesova@ekologickavychova.cz

Bližší informace o akcích viz

www.sever.ekologickavychova.cz.

Jih Albánie, Butrint (foto: Lenka Winklerová)

ALBÁNIE DRSNÁ BALKÁNSKÁ KRÁSKA

Pokud se řekne Albánie, většina si správně představí hornatý jih Balkánu, někdo si možná v paměti vybaví jména Enver Hodža či Matka Tereza. Někomu se bude zdát země nebezpečná díky pověsti albánské mafie, ale zejména v souvislosti s tragickým příběhem tří zmizelých českých studentů v roce 2001 a se smrtí české dvojice v roce 2015. Dobrodruhům se oproti tomu bude Albánie jevit jako ideální místo vidět a zažít, co jinde už nelze. Chcete-li poznat divokou přírodu, neváhejte. Po krátké návštěvě západního pobřeží Albánie doporučuji. Nebojte se Albánie!

Malá hornatá země se špatnou pověstí a odlišnými kulturními zvyklostmi, taková je Albánie v představách většiny lidí. Svou polohou tvoří jakýsi most mezi západním a východním kulturním prostorem, což ovlivnilo albánskou historii a mentalitu obyvatel v průběhu dějin. Země se vždy zmítala v kulturním, národnostním a náboženském propletenci Bal-

kánu, dosud je zemí kontrastů a míst, kde se zastavil čas. Je patrný rozdíl v životní úrovni obyvatel v neúrodných a chudých horách oproti podmínkám obyvatel přímořské krajiny, kteří žijí z turistického ruchu.

Albánie byla dlouho zapomenutým koutem Evropy. Dnes ji znovu objevují turisté toužící po dobrodružství, ale země nabízí komfort

i těm, kteří si přejí pohodovou dovolenou na pláži. Počet zahraničních turistů v zemi stále roste, v roce 2017 se meziročně zvýšil o téměř 24 % a dosáhl 2,37 mil. osob. V Albánii by měla ještě v roce 2018 vzniknout nová národní letecká společnost „Air Albania“. S partnerem Turkish Airlines má být vybudováno i nové mezinárodní letiště ve Vlorë na jihu země.

Po dokončení by to mělo být největší a nejmodernější letiště v Albánii. Je plánováno rovněž menší letiště pro turisty v atraktivní oblasti u města Sarandë a úprava malého letiště v Kukës na severu země.

Albánie stále ještě není zavalena davy turistů, a kdo hledá klid, nedotčenou přírodu a divoké pláže, měl by toho využít, dokud Albánie neztratí právě takové kouzlo.

Legendární cestovatelé Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka Albánii navštívili v roce 1959 a pobýli zde od května do června zhruba 50 dní. Na počátku druhé etapy své cesty kolem světa tu testovali dva expediční vozy Tatra 805 a filmovou a fotografickou techniku. A právě tehdy v cestopise Obrácený půlměsíc předpověděli: „Jednou to bude ráj. Půlka světa tam bude jezdit žasnout a druhá jí bude závidět“.

Vzhůru na Balkán do Albánie

Do Albánie jsem se vypravila jako součást ryze ženské výpravy dvaceti žen na počátku července tohoto roku. Mužský element představovali pouze dva řidiči malého autobusu, kterým jsme vyjely. A musím ocenit, že jsme měly s sebou zkušeného hlavního řidiče, který má s cestami na Balkán zkušenosti. Zejména na hranicích jsme byly rády za jeho znalost místních poměrů, vyžadujících za hladký přejezd české pivo či dokonce nějaká eura, o které si celníci bez nějakých průtahů rovnou říkali.

Na počátku albánské cesty byly dvě rodinné dovolené mé známé v předchozích letech. Dovolena s dvěma malými dětmi se vydařila a navštívená místa a samotná země ji okouzly. Po čase její kamarádku napadla možnost vyjet někam se skupinou žen, kde by si společně užily program ušitý na míru. Ale kam? A co takhle do Albánie? Nápad byl na světě, zbývalo připravit, zorganizovat a skupina žen bez předpokladů mohla vyrazit.

Naše ženská výprava v místě antického divadla, Butrint (foto: Radka Urbánková)

ALBÁNSKÁ REPUBLIKA (albánsky Republika e Shqipërisë)

rozloha: 28 748 km²

počet obyvatel: 2 870 324

(dle sčítání lidu v roce 2011)

hlavní město: Tirana, počet obyvatel: 418 495

jazyk: albánština

měna: 1 albánský lek = 100 qindarkë, 1 ALL je cca 0,205 Kč

členství: OSN, NATO, v roce 2009 podána žádost o vstup do EU

Vzhledem k horskému reliéfu krajiny a v horách se vyskytujícímu orlu skalnímu (*Aquila chrysaetos*) je Albánie označována jako země orlů (Shqiptarë) a její obyvatelé jsou vzletně nazýváni syny orlů. Orel se stal nejen symbolem Albánie, ale najdete ho jak ve státním znaku, tak na albánské vlajce.

Dravce v posledních letech ohrožuje pytláctví, přestože od roku 2014 platí zákaz lovu, a otrávené nástrahy na vlky od pastevců.

Vyjely jsme do městečka Dhërmi, kde pobývala strůjkyně nápadu, s cílem užít si moře a koupání, zažít program naplněný cvičením jógy, malováním, muzikoterapií, meditací a doplněný jednodenním výletem. Prostě zažít pohodový týden. To vše na jihu Albánie, na dohled od řeckého Korfu, na pobřeží takzvané Albánské riviéry.

Cesta vedla přes Slovensko, Maďarsko, Srbsko a Makedonii, kde jsme v hlavním městě Skopje přespaly. Prohlédly jsme si střed města vyzdobené monumentálními sochami, které byly instalovány v rámci megalomanského projektu s názvem Skopje 2014. Makedon-

skému náměstí dominuje obrovská jezdecká socha, oficiálně nazvaná Válečník na koni, ale všem nápadně připomíná slavného Alexandra Velikého, a jeho instalace ještě přišťovala už tak velmi komplikované vztahy s Řeckem. Mimochodem, hlavní důvod letité rozepře – název státu Makedonie, se vyřešil nedávnou dohodou Makedonie a Řecka, podepsanou 17. 6. 2018, na základě které se mění název země na Republiku Severní Makedonie. Řekové totiž považovali za zásah do svého dědictví a za skrytý územní nárok na stejnojmennou řeckou provincii, když po rozpadu Jugoslávie v roce 1991 nový stát

Ovce, ovce, ovce aneb s čím je třeba na silnici počítat (foto: Radka Urbánková)

přijal název Makedonie. Na Makedonském náměstí nás čekalo ještě překvapení v podobě české skupiny sportovců, kteří procházeli spolu s dalšími sportovci z různých států přes Kamenný most z 15. stol. přes řeku Vardar k soše Cyrila a Metoděje, kde bylo slavnostně zahájeno Mistrovství Evropy v běhu do vrchu. A že je svět malý, byla tu skvělá běžkyně, která žije ve stejném městě jako já... Lákaly nás hradby na kopci nad námi, ke kterým jsme se dostaly průchodem přes muslimskou čtvrť Stara Čaršija (Starý bazar) založenou Turky a prošly jsme se po hradbách středověké pevnosti Kale. Jsou odtud krásné výhledy na město a na vrchol Vodno, kde se nachází obrovský a v noci osvětlený Kříž tisíciletí.

Cestou ze Skopje jsme nesměly minout jezero Ohrid, které má na délku 30 kilometrů a Makedonie se o něj dělí se sousední Albánií. Vykoupaly jsme se u města Struga a bohatě poobědvaly v restauraci hotelu na břehu jezera, u kláštera Kališta. Byly jsme při obědě přítomny i u oslavy křtin malého Makedonce Damiána. Ženy byly krásně nalíčené a oblečené a všichni hosté společně předvedli tanec zvaný oro, kdy se skupina drží za ruce a rytmicky se pohybuje v kruhu. V čele byl malý oslavenec v náručí otce a všichni mu nosili bankovky za zvuků nekončící a stále se opakující melodie, kterou hrála živá kapela.

Po překročení hranic do Albánie jsme se zastavily v průmyslovém městě Elbasan, protože jsme si musely vyměnit peníze. České banky a směnárny totiž nenabízí albánský lek ve svém kurzovním lístku. Většina si vyzvedla místní měnu v bankomatu jedné i u nás známé banky (za 1 000 Kč jsme získaly 5 000 ALL), někdo měnil eura ve směnárně. Z Elbasanu jsme pokračovaly na jihozápad a přes město Fier zamířily k významnému přístavnímu městu Vlorë, kde začíná podél pobřeží Albánská riviéra, táhnoucí se k jihu až k městu Sarandë. Do místa pobytu, kde nás v závěru cesty čekal přejezd horského hřbetu Kanali, jsme se zastávkou v makedonském Skopje a u jezera Ohrid najely kolem 1700 km. Na albánském území nebyl problém se stavem silnic, z Fieru do Vlorë vedla velmi slušná dálnice.

Čekal nás týden, kdy jsme si užívaly krás přírody, moře i pohostinnosti místních obyvatel. V hotelu Natali, kde jsme byly ubytovány, jsme měly poskytované snídaně, což představovalo především vejce na několik způsobů. Vařená, smažená, míchaná, tak jak jsou místní zvyklí, a my si zvykly také. Večeře jsme měly buď v našem hotelu (zeleninový salát, pečená ryba, kuřecí plátky, bílý chléb) nebo jsme se zašly najíst společně do jiného hotelu. Jídlo skvělé, ceny nižší nebo stejné jako u nás. Potravinu a další potřeby jsme chodily nakupovat do místního obchůd-

ku, k příjemným a velmi vstřícným majitelům, od nichž jsme si koupily i jimi vyrobený výborný olivový olej.

Jeden den jsme vyjely na celodenní výlet směrem na jih, kde na hranicích s Řeckem leží Národní park Butrint, od roku 1992 památka UNESCO, představující se jako nejnavštěvovanější turistické místo v zemi. Vstupné bylo 500 ALL a k dispozici jednoduchý tištěný barevný průvodce s mapou i v českém jazyce! Rozsáhlý areál starověkého města představujícího archeologické památky helénské, římské, byzantské a benátské kultury navazuje na mokřadní oblast mezinárodního významu dle Ramsarské úmluvy, zapsanou v roce 2000, s mnoha druhy ohrožených a vzácných druhů fauny a flóry.

Cestou do Butrintu a zpět jsme projížděly podél zátoky Porta Palermo, kde nechal postavit pevnost tehdy mocný Ali paša Tepelenský počátkem 19. století. Poblíž pevnosti v 50. letech minulého století Albánci s pomocí SSSR vybudovali ponorkovou základnu.

Dny vyměřené k pobytu u albánského moře utekly rychle a nastal čas odjezdu domů. Z Dhërmi jsme odjížděly náročným stoupáním přes horský hřbet, odkud jsme se pohledem rozloučily s mořem a dál přes hranice, kde celníci opět nemohli být bez českého piva...

Udhë e mbarë. Mirupafshim. Šťastnou cestu. Na shledanou.

Albánie – seznamte se

Albánská republika leží na jihovýchodě Evropy, v západní části Balkánského poloostrova. Svou rozlohou se řadí mezi nejmenší země Evropy, je přibližně třikrát menší než Česká republika. Na severu sousedí s Černou Horou a Kosovskou republikou, na severovýchodě s Makedonií a na jihu a jihovýchodě s Řeckem. Ve všech okolních státech žijí početné menšiny Albánců. Západ a jihozápad země obklopují Jaderské a Jónské moře.

Národní park Butrint
(foto: Lenka Winklerová)

Albánie je především hornatou zemí, s průměrnou nadmořskou výškou 708 m n. m. Nejvyšším vrcholem je Mount Korabi vysoký 2 751 m n. m., který leží v pohoří Korabi, blízko hranic s Kosovem.

Na toulkách zemí můžete obdivovat odlehle a bizarní hory na severu, tzv. Albánské Alpy, nebo navštívit méně drsnou střední horskou oblast protkanou údolími řek. Tudy procházela ve starověku Via Egnatia, propojující evropský kontinent a východní země. Najdeme zde i známé Ohridské jezero a oblíbené jezero Lurë, nazývané perlou zdejší krajiny. V jižní oblasti jsou horské masivy vápencové, na terasovitých svazích rostou olivové háje a je tu rozšířené pastevectví. Západní pobřežní nížinná oblast je známa jako Západní proláklina, proniká až padesát kilometrů od pobřeží směrem k horským štítům. Podél pobřeží krásného čistého moře je množství lagun a rozsáhlé, často liduprázdné pláže.

Albánie má příjemné klima, na západě je oblast se středomořským podnebím, které je charakteristické od června do září horkými a suchými léty. Východní část země má oproti tomu více kontinentální charakter.

Díky geografické členitosti a velké klimatické variabilitě je Albánie bohatá na rostlinné a živočišné druhy. Je jednou ze středomořských zemí s nejbohatší flórou. Roste zde na 3 200 druhů rostlin a z toho je

40 endemitů. To představuje 29 % celkové evropské flóry a 47 % flóry celého Balkánského poloostrova! Lesy pokrývají okolo 25 % povrchu celé Albánie, jejich nejrozsáhlejší plochy nalezneme v severní, severovýchodní a jihovýchodní části země. Ještě v roce 1970 ale pokrývaly lesy 43 % území Albánie. Vlivem intenzivní a mnohdy nezákonné těžby dřeva na palivo a stavební materiál se prudce snížila rozloha lesa na dnešní stav.

V Albánii žije na 760 druhů obratlovců, z toho je 80 druhů savců, 350 druhů ptáků a 330 druhů sladkovodních a mořských ryb. Jejich rozšíření je ovlivněno klimatickými podmínkami země, nadmořskou výškou a rozmístěním horských masivů. V zemi se vyskytuje na 90 celosvětově ohrožených živočišných druhů, se kterými se v okolních státech setkáme jen vzácně, jako pelikán kadeřavý, kormorán malý nebo jeseter velký.

Na území Albánie je vyhlášeno 15 národních parků, 24 přírodních rezervací a 2 000 přírodních památek. První chráněná oblast Kune-Vain-Tale vznikla v roce 1940 jako lovecká rezervace u města Lezhë, nejmladším národním parkem je Butrint, vyhlášený v roce 2000. Největším národním parkem je Thethi s rozlohou 2 300 ha. Mezi přírodovědci nejznámějším je národní park Divjakë rozprostírající se na mokřadech u Jaderského moře a jde o významné hnízdiště mnoha druhů ptáků.

Země disponuje značným a dosud ne zcela zmapovaným nerostným bohatstvím. Jedná se o ložiska ropy a zemního plynu, dále zdroje chromových, měděných a železoničkových rud, vápenců, dolomitů, sádrovce, dokonce ložisko přírodního asfaltu. Albánský asfalt patří mezi nejkvalitnější svého druhu na světě, právě jím jsou pokryty pařížské bulváry, o něm se prý zmiňoval již Sofoklés, že „jest nejlepším na vyspravování lodí“. Připravuje se plynofikace Albánie, stavba Transjadranského plynovodu je hotová ze tří čtvrtin. Plynovod má být uveden do plného provozu v roce 2020. Na plyn má být přebudována s pomocí tureckého investora i dosud jediná tepelná elektrárna ve Vlorë, která je mimo provoz kvůli vysokým provozním nákladům (palivem je topný olej).

Většina albánského obyvatelstva je muslimské víry, což je založeno na pěti stech letech nadvlády Osmanské říše, dalším rozšířeným náboženstvím je pravoslaví a katolické křesťanství. Albánie je ale zemí s náboženskou tolerancí, víra lidí nerozděluje. Po vítězství komunistů v roce 1946 albánská vláda uplatňovala politiku ateismu. V roce 1967 byla dokonce Albánie prohlášena ateistickým státem a náboženství zakázáno. Po pádu komunismu byla zemi navrácena náboženská svoboda.

Albánská hrdinová

Gjergj Kastrioti Skanderbeg (1405–1468), legenda a symbol národní hrdosti. Syn jednoho z nejmocnějších albánských feudálů vyrůstal po podrobení osmanskému vůdci na dvoře sultána, kde se učil vojenskému umění a byl vychováván v muslimské víře. V 18 letech dostal jméno Skanderbeg, Beg jako šlechtický titul a Skander jako odvozenina jména slavného Alexandra (Makedonského). Stal se jedním z nejschopnějších velitelů Osmanské říše, ale když se naskytla příležitost, postavil se proti sultánovi a vrátil se do vlas-

ti, kde přestoupil na katolickou víru. V čele ostatních albánských šlechticů vyhlásil sultánovi válku a poté úspěšně vzdoroval Turkům celé čtvrtstoletí. Proti turecké přesile využíval výhodu domácího prostředí. Jeho taktikou bylo vylákání nepřítele do hor po předstíraném ústupu, kde musel z méně výhodných pozic čelit následným útokům. Za vojenské úspěchy mu tleskaly jak papežská kurie, tak evropské panovnické dvory. Po jeho náhlé smrti byla Albánie začleněna zpět do Osmanské říše.

Po albánském národním hrdinovi z 15. století nese jméno koňak a brandy, albánský Skënderbeu, za komunismu jeden z nejlepších vývozních artiklů.

Slavnou kozí helmu turkobijce Skanderbega lze spatřit u většiny tamních benzinových pump. Má ji totiž ve znaku firma Kastrati, jedna z největších společností obchodujících s pohonnými hmotami.

Matka Tereza (1910–1997), katolická misionářka, rodným jménem Agnese Gonxhe Bojaxhiu, je dnes nejslavnější Albánkou. Narodila se v albánské rodině ve městě Shkupi, dnešní Skopje, které tehdy náleželo Albánii v Osmanské říši. Celý svůj život věnovala pomoci chudým a nemocným, založila řád Misionářek lásky (též jako řád Misionářky milosrdenství). Zemřela v indické Kalkatě, kde je pohřbena. V roce 1979 získala Nobelovu cenu míru, v roce 2003 byla blahověstena papežem Janem Pavlem II. a v roce 2016 byla svatořečena papežem Františkem.

Ve Skopje, dnes hlavním městě Makedonie, je odkazů na slavnou rodačku mnoho. Nejvíce upoutá Muzeum Matky Terezy v centru Skopje. Stěny zajímavé budovy jsou poseté holubicemi míru. V suterénu

se nachází koncertní sál, nejbližší nebi je skleněná kapele.

Albánie požádala o ostatky Matky Terezy Indii v roce 2009, když se blížilo sté výročí narození slavné misionářky. Indie odmítla.

„Krví jsem Albánka, občanstvím Indka a vírou katolická jeptiška. A posláním pracuji po celý svět,“ řekla kdysi Matka Tereza.

Albánie a novodobá historie

Po skončení druhé světové války byla celá země zbídačená a ve volbách zvítězila Komunistická strana Albánie, kterou vedl Enver Hodža (alb. Hoxha). Ten oslovil Albánce budovatelským vlasteneckým programem a jeho diktátorská vláda určovala dění v zemi až do začátku 90. let. Zprvu byla nejbližším spojencem Albánie Jugoslávie, po vyhocení vztahů se obrátila ke Stalinovu Sovětskému svazu a po rozkolu s Moskvou se Albánie zhlédla v Číně. Po okupaci Československa v srpnu 1968 Albánie opustila Varšavský pakt a Hodža nechal postavit po celé zemi dnes známé vojenské bunkry, protože se obával, že SSSR napadne i Albánii. Po Maově smrti ztratila i Čína o Albánii zájem. Hodža zemřel v roce 1985 a země se otvírala

světu po malých krůčcích. Rok 1990 byl i v Albánii ve znamení protestů, stávek a bojů za svobodu, ale i masové emigrace Albánců, která trvá dodnes¹. V roce 1997 byla svržena vláda a nastaly nepokoje po krachu finančních společností, které fungovaly na principu pyramidových her. Většina albánského obyvatelstva totiž podlehla slibům investičních fondů zúročit vklady s vysokým ziskem a vložila do systému domy, rodinné cennosti a peníze, mnohdy své celoživotní úspory. Drobní vkladatelé přišli o vše. Rozšířily se pouliční nepokoje a výtržnosti, co mělo spojitost se státem, bylo ničeno. Rabovaly se armádní sklady, bylo uloupeno přes půl milionu zbraní. Přítrž všemu musely učinit mezinárodní mírové síly. Podařilo se zlikvidovat nebezpečné ozbrojené bandy, které terorizovaly obyvatelstvo. V rámci národní amnestie se získal zpět pouhý zlomek uloupených zbraní. Po volbách abdikoval prezident Sali Berisha a žít v zemi se pomalu vracel do normálu. Dnes Albánie ve snaze integrovat se do euroatlantických struktur udržuje těsné kontakty se zeměmi EU a USA, podporuje mezinárodní boj proti terorismu. Spolupracuje se sousedními zeměmi a odmítá extremismus, který je nebezpečím pro celý Balkán.

Na pobřeží hojně rostoucí tymián
(foto: Lenka Winklerová)

1 Zatímco v roce 2001 podle údajů Albánského statistického úřadu INSTAT žilo v zemi 3,06 mil. obyvatel, v současné době je to již jen 2,87 mil. obyvatel. HDP na obyvatele zohledňující paritu kupní síly dosahuje v Albánii jen 29 % průměru EU. Albánie je již třetí rok po sobě v top seznamu deseti zemí (jinak převážně afrických a asijských), jejichž obyvatelé nejčastěji žádají o azyl v zemích EU.

České stopy v Albánii

Máme v Albánii dobrou pověst. Řada značek, jako jsou Zetor, ČEZ či Škoda, jsou stále známé. V době naprosté politické izolace Albánie od ostatního světa patřilo Československo do roku 1988 k jejím nejvýznamnějším obchodním partnerům. Do Albánie se dovážely naše těžké stroje – zemědělské stroje, lokomotivy nebo turbíny, zatímco k nám putovalo ovoce, zelenina, koření, tabák, cigarety a koňak Skanderbeg, ale i kvalitní asfalt, kovy nebo zemní plyn. Největší tamní pivovar byl rekonstruován našimi podniky a v posledních letech tam putovala humanitární a rozvojová pomoc financovaná z našeho rozpočtu. Navíc Albánci mají dojem, že jsme při jejich přechodu k tržní ekonomice stáli po jejich boku. Vstup do NATO i přihláška do EU se odehrály během českého předsednictví.

Z konkrétních projektů české pomoci v poslední době lze uvést Albanian Challenge, kdy skupina dobrovolníků v roce 2015 a 2016 v Albánských Alpách na severu země pomáhala budovat infrastrukturu – probíhala stavba mostů nebo značení turistických stezek podle českého modelu. České projekty také pomohly otevřít nová informační centra nebo pomáhaly založit první horskou službu v Albánii, zatím na bázi místních dobrovolníků.

Krajanská komunita jako taková v Albánii de facto neexistuje, čeští občané a bývalí čeští občané žijící v Albánii se počítají maximálně na desítky, přičemž se často jedná o provdané české občanky. Od roku 2009 se zvýšil počet českých občanů dlouhodobě žijících v Albánii v souvislosti s investičním vstupem společnosti ČEZ na albánský trh. V Albánii působí společnost Přátelé České republiky, která sdružuje

Albánie se probouzí, typické serpentiny
(foto: Lenka Winklerová)

absolventy československých škol z dob čilé výměny studentů mezi oběma státy v období 40. a 50. let minulého století.

Radka Urbánková
radka.urbankova@seznam.cz

ČERPÁNO A DOPORUČENO:

- Albánie. Turistický a vlastivědný průvodce. Kudrna, Brno 2005.
- Vlasák, J.: V Albánii nejsou lvi. S cyklotremem zemí bunkrů a kalašnikovů. Cykloknihy 2010. ISBN 978-80-87193-09-9.
- Náplava, M. – Horký, P.: Albánie, kráska se špatnou pověstí. Jota, Brno 2012. ISBN 978-80-7217-834-6.
- www.mzv.cz

Vydává:
Královéhradecký kraj
Regiocentrum Nový pivovar
Pivovarské náměstí 1245, 500 03 Hradec Králové

Redakce:

Ing. Tereza Chrobáková,
OZPZ Krajského úřadu Královéhradeckého kraje
tchrobakova@kr-kralovehradecky.cz

Technické zajištění a administrace:

Středisko ekologické výchovy
SEVER Horní Maršov, o. p. s.
– krajský koordinátor EVO
Horská 175, 542 26 Horní Maršov

Ekoton je registrován MK ČR jako periodický tisk
pod č. E 15066

Redakční rada:

Silvie Vacková, DiS. (SEVER)
Ing. Daniel Bílek (Správa KRMAP)
Mgr. Radka Urbánková
Mgr. Alena Kosinková
Petr Kutáček, grafik
RNDr. Petr Rybář, čestný člen redakční rady

Náklad: 700 ks

Tisk: Tiskárna Polygraf, s.r.o.
Neprošlo jazykovou úpravou

Číslo 31/2019 má uzávěrku 25. 1. 2019

Příspěvky do dalších čísel
posílejte na adresu redakce –
tchrobakova@kr-kralovehradecky.cz

EKOTON objednávejte
na adrese střediska SEVER
silvie.vackova@ekologickavychova.cz

Zdarma

Krajský koordinátor EVO – SEV SEVER
Horní Maršov, o. p. s.: Jana Kutáčková
tel. 739 203 203
johanka.kutackova@ekologickavychova.cz

Krajský úřad Královéhradeckého kraje:
Pracoviště EVO v odboru životního prostředí
a zemědělství: Ing. Tereza Chrobáková,
tel. 495 817 527, 601 376 691,
tchrobakova@kr-kralovehradecky.cz
Pracoviště EVO v odboru školství: Mgr. Alena
Kosinková, tel. 495 817 266, 702 209 341
akosinkova@kr-kralovehradecky.cz

SOUTĚŽ O KNIHU KRKONOŠSKÁ TUNDRA

Úspěchem v dnešní soutěži zvýšíte svoji šanci na získ fotografické knihy s doprovodnými texty Krkonošská tundra. Další dva úspěšní řešitelé dostanou propagační materiály Správy KRMAP. Odpovědi pište do 18. 1. 2019 na e-mail dbilek@krnap.cz.

Správné odpovědi z Ekotonu č. 29: 1b, 2b, 3c, 4b, 5a, 6c, 7c, 8a. Vítězkami minulé soutěže se staly Veronika Rýznarová ze Šumperka (získává knihu Historie krkonošských bud), Věra Pojmanová z Havlíčkova Brodu a Lucka Kylarová z Náchoda (získávají propagační materiály Správy KRMAP). Po jejich bezchybných odpovědích rozhodl o pořadí los.

❶ Ptačí budky se vyvěšují otvorem na:

- a) jihovýchod
- b) západ
- c) jihozápad

❷ V Krkonoších pramení např.:

- a) Úpa, Labe, Jizera
- b) Labe, Jizera, Mumlava
- c) Úpa, Jizerka, Bílé Labe

❸ Hořec tolitovitý kvete v měsících:

- a) srpen, září
- b) květen, červen
- c) březen, duben

❹ Skalní útvary, které jsou vypreparovány nad povrch vrcholových partií Krkonoš, se nazývají tory. Z jaké horniny jsou?

- a) rula
- b) žula
- c) fylit

❺ Krkonošský národní park je:

- a) největší národní park v České republice
- b) nejstarší národní park v České republice
- c) největší a nejstarší národní park v České republice

❻ Hlavní příčinou odumírání krkonošských lesů jsou:

- a) větrné kalamity a následné kůrovcové kalamity
- b) dešťové kalamity a následné sesuvy půdy
- c) kyselé deště a imise SO₂ a následné kůrovcové kalamity

❼ Smrk ztepilý se dá rozmnožovat:

- a) výhradně semeny a řízkováním
- b) i hřížením – nejspodnější větve mohou samy zakořenit a dát vznik novému jedinci
- c) i hřížením – ale jen za pomoci člověka, nikoliv samostatně

❽ Jak se obecně nazývají žulové skalní výchozy, které jsou vypreparované nad povrch vrcholových partií (např. Tvarožník, Harrachovy, Divčí a Mužské kameny):

- a) moreny
- b) kary
- c) tory

ALBÁNIE – DRSNÁ BALKÁNSKÁ KRÁSKA

foto ke článku na str. 33–38:

1. Stavební boom na pobřeží Albánie (foto: Radka Urbánková)
2. Kamenný most přes řeku Vardar, Skopje (foto: Lenka Winklerová)
3. Kozy, i s nimi se na silnici musí počítat (foto: Radka Urbánková)
4. Rizoto s mořskými plody, včetně slávek chovaných v Butrintském zálivu (foto: Radka Urbánková)
5. Albánská krajina na západě, cestou k pobřeží (foto: Lenka Winklerová)

